

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Petra Holinková

**Krajské volby 2012 a vybrané politické dráhy regionálních
politických elit - kontinuita nebo změna?**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí bakalářské diplomové práce: Doc. Mgr. Pavel Šaradín, Ph.D.

OLOMOUC 2013

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 27. června 2013

Petra Holinková

Na tomto místě bych ráda poděkovala Doc. Mgr. Pavlu Šaradínovi, Ph.D. za vstřícný přístup, cenné rady a odborné vedení bakalářské práce. Ráda bych poděkovala i Mgr. Michalu Kůdělvi za cenné rady při vytváření datového souboru.

V neposlední řadě bych ráda poděkovala své rodině, přátelům, Petrovi a Sáře za jejich podporu.

Obsah

Úvod	5
1. Vznik krajské samosprávy a její politické elity.....	10
1.1. Nelehké hledání podoby krajské samosprávy	10
1.2. Volební systém jako rámec výběru krajských elit.....	14
2. Etablování krajské politické elity jako výsledek racionální volby	19
2.1. Racionální využití kandidátem kontrolovaných zdrojů.....	20
2.2. Racionální volba v podmínkách nejistoty	25
2.3. Vliv teorie voleb druhého řádu na výsledky krajských voleb	28
3. Sběr a zpracování dat	32
3.1. Politická dráha Obec (+)→ Kraj	34
3.2. Politická dráha ČR (+)→ Kraj u poslanců	38
3.3. Politická dráha ČR (+)→ Kraj u senátorů	44
3.4. Personální kontinuita a vliv změny pravidel preferenčního hlasování	46
Závěr	49
Prameny a literatura	52
Seznam použitých zkratk.....	54
Abstrakt	55

Úvod

Tato bakalářská diplomová práce se zabývá charakteristikou politické elity na krajské úrovni v kontextu jejího vzniku. Právě odborná dlouhotrvající debata na parlamentní a částečně i lokální úrovni, která dala v roce 1997 vzniknout krajské samosprávě, měla vliv i na podobu způsobu volby jejich členů, a tím pádem i na budoucí podobu regionální politické elity. Cílem práce je ukázat, nakolik se krajskými zastupiteli stávají politici z lokální a národní úrovně a jaké je k tomu vedou důvody. Těmito otázkami se již od vzniku krajské samosprávy zabývaly mnohé sociologické a politologické výzkumy a analýzy zaměřené převážně na úlohu lokálních politiků v zastupitelstvech krajů, na které práce navazuje a ze kterých čerpá. Právě ony výzkumy a analýzy zjistily, že existují jisté souvislosti mezi existencí a využíváním kandidátem kontrolovaných zdrojů, které lokální politici jako političtí aktéři využívají ve snaze uspět v krajských volbách, a skutečným volebním úspěchem těchto kandidátů. Zmíněnými zdroji je členství a pozice v politické straně či hnutí, nebo právě osobní zkušenost kandidáta s politikou na lokální nebo parlamentní úrovni. Dalším aspektem, který může mít vliv na úspěch lokálního politika v krajských volbách, je velikost obce, v níž jako politik působí.

Nejen kandidáti, ale i voliči mohou využít jistých nástrojů k ovlivnění úspěchu kandidátů v daných volbách. Tímto nástrojem jsou jejich volební preference. Hlasy všech voličů jsou si ve volbách rovny a mají stejnou váhu. Existuje ale i volebním zákonem daná možnost udělení hlasů preferenčních a je jen na uvážení voliče, komu tento preferenční hlas udělí. To, jaký vliv bude mít nakonec onen preferenční hlas na kandidátův výsledek ve volbách, už ale nemají voliči, nýbrž zákonodárci, kteří jako jediní mají právo na úpravu podoby volebního zákona. Právě až v posledních krajských volbách roku 2012 začala platit nová pravidla preferenčního hlasování, která umožňují výrazný vliv udělených preferenčních hlasů na volební úspěch kandidáta.

Jak již bylo řečeno, tato práce se zaměřuje výhradně na krajské zastupitele, kteří se rekrutovali z řad lokálních či parlamentních politiků. Volby 2000, 2004 a 2008 byly z tohoto hlediska již dostatečně zmapovány. Jelikož ale druhým jmenovaným politikům není v dosavadních problematiku mapujících pracích a výzkumech věnováno tolik pozornosti jako zastupitelům z řad lokálních politiků, rozšířila tato práce svůj zájem také o kandidáty z parlamentní úrovně, kteří nebyli ve volbách úspěšní. Krajských zastupitelů celkem se volí v každých volbách 675. Poslanců a senátorů Parlamentu České republiky je

200, respektive 81. Ne všichni pochopitelně kandidují v krajských volbách, a proto jen malé procento z krajských zastupitelů je zároveň poslanci nebo senátory. Pokud si ovšem položíme otázku: „Jak velká část poslanců a senátorů je zároveň krajským zastupitelem?“, můžeme získat zajímavá data.

Práce vychází z teorie, že kandidáti na post krajského zastupitele se jako političtí aktéři chovají racionálně a ekonomicky. Tedy maximalizují zisky a minimalizují náklady. Volba kandidatury je tedy racionální volbou a na jednání kandidátů jako politických aktérů můžeme nahlížet optikou teorie racionální volby. Teoretikem racionální volby je například ekonom James M. Buchanan, nebo sociolog James Samuel Coleman. Další teorií, ze které tato práce vychází je teorie voleb druhého řádu. Teorii voleb druhého řádu nejdůkladněji popsali němečtí politologové Karlheinz Reif a Herman Schmitt na příkladě prvních přímých voleb do Evropského parlamentu, ale je platná právě i pro volby na úrovních samosprávy. Práce mapuje do jaké míry má teorie voleb druhého řádu vliv právě na výsledky voleb do krajských zastupitelstev a tím pádem také na úspěch kandidátů, nebo jejich šanci na znovuzvolení.

Na základě výše zmíněných skutečností byly položeny následující výzkumné otázky a z nich zformulovány následující hypotézy:

- 1. Do jaké míry se vybrané trendy sledované v krajských volbách 2000, 2004 a 2008 (míra úspěchu související s členstvím v politické straně a velikostí obce) u regionálních elit účastnících se politické dráhy Obec (+)→ Kraj projeví i ve volbách 2012?** *Hypotéza: Podíl lokálních politiků v krajských zastupitelstvech, kteří jsou zároveň členy politických stran, od voleb k volbám roste a souvisí s velikostí obce, z níž kandidát pochází.*
- 2. Jak velký podíl politiků aktivních na parlamentní úrovni kandiduje do krajských zastupitelstev, s jakým úspěchem a jak se tento podíl mění s každými následujícími volbami?** *Hypotéza: spolu s postupným etablováním krajských samospráv a jejich pozice, roste podíl politiků na parlamentní úrovni kandidujících do zastupitelstev krajů.*
- 3. Jaké procento zastupitelů obhájilo svůj mandát i v roce 2012 a do jaké míry nová pravidla pro preferenční hlasování změnila pořadí zvolených kandidátů účastnících se politických drah Obec (+)→ Kraj a ČR (+)→ Kraj v porovnání s minulými volbami?** *Hypotéza: ve volbách 2012 obsadili mandát kandidáti*

účastnících se politických drah Obec (+)→ Kraj a ČR (+)→ Kraj z volitelných míst na kandidátní listině v menší míře než v předchozích volbách 2008.

Výzkumné otázky budou konfrontovány s daty sesbíranými ve dvou datových souborech, které byly pro účel této práce její autorkou vytvořeny. Na základě analýzy zjištěných dat budou vyvráceny či potvrzeny stanovené hypotézy.

Co se týče časového vymezení práce, je v rámci mapování kontextu vzniku krajských samospráv zmíněna již Ústava ČR z prosince 1992 a následující táhlá a komplikovaná debata mezi zákonodárci i politiky na lokální úrovni, která vyvrcholila ustavením 13 krajů a vlastního statutu hlavního města Prahy v roce 2000. Následný sběr a interpretace dat začíná rokem 1996, kdy se konaly v ČR první senátní volby, a končí rokem 2012, kdy proběhly nejen zatím poslední deváté řádné senátní volby, ale i poslední krajské volby. Doposud se do krajů volilo čtyřikrát a to v roce 2000, 2004, 2008 a právě 2012. Mezi lety 1996 a 2012 proběhlo na území České republiky také celkem pět voleb do Poslanecké sněmovny. Tato práce se ale zabývá výsledkem posledních čtyř v letech 1998, 2002, 2006 a 2010, a to právě z důvodu návaznosti na volby krajské. Celkově tedy práce mapuje časové období vymezené lety 1992 a 2012.

Prostorové (geografické) vymezení práce je zcela jasné. Zahrnuje všech 13 krajů na území České republiky a v důsledku toho politickou elitu na třech úrovních: parlamentní, regionální a lokální.

Problematika regionální samosprávy a její politické elity v českých podmínkách je relativně dobře zpracována. Relativně proto, že titulů a analýz zabývajících se parlamentní či lokální politickou elitou v českém prostředí je zatím mnohem více, než těch zabývajících se regionální elitou. Vzhledem k tomu, že se všechny tři politické elity navzájem prolínají a ovlivňují, nelze na ně nahlížet pouze nezávisle na sobě, a proto se dá spoustu relevantních informací dohledat i ve zdrojích zabývajících se zbylými dvěma druhy politických elit.

Nespornou výhodou je fakt, že vznik a charakteristika regionální elity je objektem zájmu nejen politologů, ale i sociologů. Mnohdy se obě vědy prolínají na stejném poli a jde o výzkum interdisciplinární. Dráhami regionálních politických elit, kterými se zaobírá i tato práce, se zabývá kapitola Daniela Čermáka ve sborníku *Regionální elity 2004*, který vzešel se sociologického šetření. Stěžejním článkem pro tuto práci je ale příspěvek sociologa Dana Ryšavého v Sociologickém časopise z roku 2007 *Regionální elity – zrod, charakteristiky a důsledky*. Autor v článku nahlíží na vznik a charakteristiku regionální

elity jako na výsledek racionálního jednání aktérů a aplikuje zde tedy teorii racionální volby podle Jamese S. Colemana. Parlamentní politickou elitu, zákonodárce, zde vidí jako ty aktéry, kteří mají ve své kompetenci rozhodnutí o podobě krajů a obsazování pozic v jejich samosprávě. Kandidáti, jako druzí aktéři se snaží tyto pozice obsadit a získat kontrolu nad užitky vycházející z kontroly obsazených pozic. Zde se zaměřuje na převážně na lokální politiky a navazuje tak na svůj příspěvek ve sborníku Pavla Šaradína z roku 2006 Krajské volby v České republice, který se jmenuje *Lokální politici v zastupitelstvech krajů – vliv velikostí obcí a členství v politické straně*. Ve spolupráci Dana Ryšavého a Pavla Šaradína vznikla i publikace *Zastupitelé českých měst a obcí v evropské perspektivě* z roku 2011, ze které práce čerpá převážně v kapitole Lokální politici v krajích a o krajích, která zmiňovala taktéž teorii voleb druhého řádu. Právě z výsledků zveřejněných v této a předešlé jmenované publikaci vycházela tato práce při formulování první výzkumné otázky a hypotézy.

O teorii voleb druhého řádu pojednává i další publikace Pavla Šaradína *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice* z roku 2008, kde je i kapitola věnující se aplikaci této teorie na krajské volby. Co se týče teorie racionální volby, ze které práce také vychází, tak kromě zmíněného článku Dana Ryšavého byly k jejímu správnému pochopení užitečné dvě publikace. *Přehled moderních politologických teorií* Blanky Říchové a *Politika očima ekonoma* Jamese M. Buchanana. První zmiňovaná je pouze učebnicí a sloužila tak jen k ověření správného pochopení toho, co bylo přečteno v druhé zmiňované publikaci. Obě monografie ale kladly větší důraz na jednání více aktérů, tedy kolektivní přístup, namísto individuálního přístupu, tedy jednání kandidátů jako samostatných jednotek. Navíc druhá jmenovaná publikace, jak už název napovídá, byla zaměřena více na využití teorie ve sféře ekonomické.

Pro pochopení souvislostí nedávné historie, ve které se odehrávala debata o vzniku a podobě krajských samospráv je přínosná kapitola *Jak vznikaly kraje*, kterou ve společné publikaci s Pavlem Šaradínem *Krajské volby 2000* zpracoval Tomáš Šulák. Náladu v tehdejší společnosti také dobře mapuje právě výše zmíněný článek Dana Ryšavého v Sociologickém časopise. Jednotlivé volby 2004 a 2008 jsou dobře zpracovány z různých náhledů. Sborník *Krajské volby v České republice 2004* editorů Stanislava Balíka a Jakuba Kylouška zpracovává výsledky krajských voleb 2004 zvlášť v každém ze 13 krajů a díky tomu si všímá různých regionálních odlišností. V první kapitole se také zabývá institucionální stránkou krajů, stejně jako Jaroslav Čmejrek v publikaci z roku 2008 *Obce a regiony jako politický prostor*. Přínosem byla rovněž publikace *Krajské volby 2008* Otto

Eibla a kolektivu autorů, kde se celá jedna kapitola věnuje analýze kandidátních listin a zkoumání počtu starostů na kandidátkách, vlivu preferenčního hlasování, nebo obměny personálního složení krajských zastupitelstev, o což se snaží i tato práce.

Významným zdrojem dat pro analytickou část práce byly stránky Českého statistického úřadu a zejména pak portál www.volby.cz, který umožňuje přehledné vyhledávání velkého množství různých dat na jednom místě. V tomto případě šlo především o zjišťování volebních výsledků, volební účasti a údajů na kandidátních listinách. Nespornou výhodou je, že s těmito dvěma zdroji dat pracuje převážná většina publikací a analýz uvedených výše a tím je zachována kontinuita zjištěných výsledků.

Práce je ve své podstatě případovou studií výsledků krajských voleb roku 2012, které jsou analyzovány následně srovnávány s výsledky krajských voleb předešlých.

Práce je rozdělena do dvou hlavních částí. První část je teoretická, má dvě kapitoly a zabývá se kontextem vzniku krajské samosprávy, volebním systémem, ukotvením v právním řádu a jejím vztahem ke státní správě a obecní samosprávě. Dále jsou v teoretické části podrobněji rozebrány teoretické přístupy nastíněné výše. Teorie voleb druhého řádu aplikována na krajské volby je navíc rozebrána i na základě volebních výsledků pomocí přehledných tabulek.

V druhé analytické části je nejprve podrobně vysvětlen sběr a zpracování dat a následuje samotná analýza těchto dat. Zde může mít práce jisté rezervy. Kvůli časové náročnosti zpracovávání jsou podrobněji analyzovány pouze data krajských zastupitelů rekrutovaných z politiků aktivních na lokální nebo parlamentní politické úrovni. Data jsou sbírána z údajů na kandidátních listinách, kde mohou, nebo také nemusí být uvedena všechna toho času vykonávaná povolání. Kandidát nemá ze zákona povinnost je uvádět přesně. Proto je teoreticky možná odchylka skutečného počtu lokálních (a v menší míře i parlamentních) politiků, kteří jsou aktivní v regionálních samosprávách a počtu těchto politiků, kteří tuto skutečnost uvedli na kandidátních listinách, s nimiž analýza pracuje. Pro snížení rizika těchto odchylek jsou do analýzy zahrnuta pouze data u lokálních politiků ve funkci starosty a místostarosty, tedy lokální exekutivy, kterých je pochopitelně méně. I přesto je tato práce přínosem, hlavně proto, že zpracovává data z posledních krajských voleb, která doposud nebyla zahrnuta do nějaké širší analýzy, nebo studie.

1. Vznik krajské samosprávy a její politické elity

Tato bakalářská diplomová práce se zabývá politickými elitami. Za politickou elitu jsou považováni lidé, kteří prostřednictvím voleb obsazují mandáty v zastupitelských orgánech, popřípadě v orgánech výkonné moci. Tak jako je Česká republika rozdělena na úroveň státní správy a dvě úrovně samosprávy, můžeme i politické elity rozdělit do tří typů podle toho, na které z těchto úrovní působí. V roce 1993, kdy vznikla samostatná Česká republika, pokračovalo postupné etablování prvních dvou úrovní politických elit, započnuté již po revoluci roku 1989. Na jedné straně to byla celonárodní politika na parlamentní úrovni, zatížena mnoha problémy spojenými s transformací společnosti i přechodem k tržní ekonomice. Politické elity na národní úrovni se postupem času, s tím jak se začal profilovat stranický systém, staly záležitostí takřka výhradně několika etablovaných politických stran. Na druhé straně zde byla obnovující se lokální (obecní) samospráva, která, ač nebyla širokou veřejností a médií tolik sledována, byla lidem mnohem bližší. Převážně v menších obcích se začala prosazovat tzv. nestranická politika, která nebyla tolik svázaná s politickými stranami a vyznačovala se poměrně vysokým počtem nestraníků. V tomto čase velkých politických změn se začalo hovořit i o obnovení další složky samosprávy a utvoření vyšších územně samosprávních celků. Demokratizace země si žádala její decentralizaci. Zatímco obce po zrušení komunistických národních výborů začaly v novém režimu téměř kontinuálně opět fungovat a s komunálními volbami roku 1994 získaly zpět i svou právní subjektivitu, Krajské národní výbory, do kterých se volilo od roku 1960 (nešlo ovšem o volby v demokratickém slova smyslu), byly k 1. lednu 1991 zrušeny bez náhrady. Kraje tak zůstaly pouze administrativní schránkou pro výkon státní moci. Tato práce je prvotně zaměřena právě na vznik a vývoj politické elity na úrovni krajské a na to, jak byla a stále je ovlivňována politickou elitou na zbylých dvou úrovních. Je to logické, tyto úrovně od sebe oddělit nelze, ovlivňují se navzájem.

1.1. Nelehké hledání podoby krajské samosprávy

Logicky to byli zákonodárci, tedy národní politická elita, kteří měli rozhodující vliv na podobu dalšího stupně samosprávy. V rámci debaty o tom, jak s problémem naložit, vzniklo na půdě parlamentu mnoho návrhů. Ústava České republiky přijata dne 16. prosince 1992 již počítala s vytvořením Vyšších územně samosprávních celků. Její článek č. 99 zní: *“Česká republika se člení na obce, které jsou základními územními*

*samosprávnými celky, a kraje, které jsou vyššími územními samosprávnými celky.*¹ Národní politická elita byla v otázce vzniku krajů nejednotná. Nedokázala se shodnout na velikosti, respektive počtu krajů a v zásadě ani na tom, zda jsou kraje vůbec potřeba. Například tehdejší premiér a předseda ODS Václav Klaus prohlásil: „*že je proti vytvoření krajů, neboť přinese nárůst byrokracie.*“² Složitá a dlouhá debata mezi zákonodárci se ustálila na výběru jedné ze dvou možností: vytvoření devíti větších krajů, nebo 14 menších krajů. Pro variantu devíti krajů hovořily argumenty, že tak zůstane zachována historická hranice mezi Čechami a Moravou³ a že tato varianta také lépe odpovídá kritériím Evropské Unie, protože ta regiony dělí do statistických jednotek a přímo jim poskytuje ze svých strukturálních fondů dotace. Naopak argumentem proti variantě devíti krajů byl názor, že takto velké kraje by ztratily možnost operativně řešit problémy (Návrh devíti krajů počítal s propojením Olomoucka a Zlínska, tím by vznikl kraj zahrnující území od Jeseníku až po Uherské Hradiště).⁴ Nelze ovšem říci, že lokální politická elita byla v této debatě jen v pozici pasivního posluchače. Ani ona nebyla zajedno v tom, zda je vyšších územních samosprávných celků potřeba. Názor starostů na neexistenci přímo voleného samosprávného orgánu, stojícího mezi místními a centrálními orgány, který může představovat problém v práci místních vlád, zjišťoval průzkum z roku 1997 *Starostové obcí a měst v sedmém roce existence samosprávy* v době, kdy už byla existence VÚSC parlamentem schválena. Z výsledků průzkumu, který pracoval se vzorkem 519 starostů obcí všech velikostí, vyplynulo, že jen 32% respondentů považovalo tuto skutečnost za velmi důležitý nebo docela důležitý problém a to nejčastěji z větších měst nad 10 tisíc obyvatel. 23% respondentů tento fakt považuje za méně důležitý problém a častěji jsou to starostové měst mezi 5až 10 tisíci obyvateli. Pro 36% respondentů neexistence VÚSC není žádným problémem a tito se řadí do kategorie jak menších obcí 2 až 5 tisíci obyvatel, tak i větších měst s 20 až 50 tisíci obyvateli. 9% starostů, nejčastěji z obcí pod 2 tisíce obyvatel neví, nebo na tuto věc nemají názor.⁵ „*VÚSC nebyly vítány s velkým nadšením v parlamentu, a vidíme, že ani na lokální úrovni není nadšení příliš velké.*“⁶ Důvodem paradoxně mohla být i obava, že by VÚSC mohly být obdobou bývalých komunistických

¹ Ústava České republiky

² ŠARADÍN, Pavel – ŠULÁK, Tomáš: *Krajské volby 2000, Olomoucký kraj*. Olomouc 2001, s. 14.

³ Návrh devíti krajů totiž nepočítal s krajem Vysočina.

⁴ ŠARADÍN, P. – ŠULÁK, T.: c. d., s. 20.

⁵ VAJDOVÁ, Zdenka: *Starostové v obcích a městech v sedmém roce existence samosprávy*. Cahiers du CEFRES, 1999, č. 16, s. 32 – 38.

(http://www.cefres.cz/IMG/pdf/vajdova_1999_starostove_lokalni_demokracie.pdf)

⁶ Tamtéž.

krajských národních výborů a stát se tak nástrojem tuhé centralizace.⁷ Je to dáno zkušeností z minulé doby, přitom VÚSC měly být nástrojem decentralizace, která je obecně považována za nástroj demokratizace. „*Samospráva nezaručuje automaticky demokratické řízení věcí veřejných, ale je toho nutnou podmínkou.*“⁸ Starostové měst a obcí též vyjadřovali své připomínky k hranicím samotných krajů, respektive k reorganizaci okresů a jejich přiřazení k jednotlivým krajům. Šlo jim především o vazby historické, ale také ekonomické (dojíždění obyvatel venkova za prací do měst a s tím spojená infrastruktura). Případů, kdy obce necítili svou historickou příslušnost k určitému okresu nebo kraji bylo více. Na tento fakt při zřizování krajů upozorňoval i Václav Klaus. Je třeba podotknout, že obce v této diskuzi nevystupovaly jen jako samostatné jednotky, ale už před vznikem krajů mezi některými existovala vazba v podobě různých sdružení měst a obcí. Např.: Sdružení měst a obcí na Rýmařovsku požadovalo připojení k Olomouci, i když spadalo pod Ostravu. Tehdejší starosta Rýmařova Pavel Kovář připomněl několik staletí trávající historickou provázanost se střední Moravou, s kterou Rýmařov pojí také podobné problémy.⁹ A tento příklad nebyl ojedinělý. K problematice vytvoření krajů se tedy aktivně vyjadřovaly obě politické elity, jak národní, tak i lokální.

Konečnou podobu, co se týče otázky jejich počtu a velikosti, dal krajům až Ústavní zákon o vytvoření vyšších územních samosprávných celků (č. 347/1997 Sb.), který vytvořil na území ČR 14 vyšších územně samosprávných celků. Hlavní město Prahu a 13 krajů: Středočeský kraj, Budějovický kraj, Plzeňský kraj, Karlovarský kraj, Ústecký kraj, Liberecký kraj, Královéhradecký kraj, Pardubický kraj, Jihlavský kraj, Brněnský kraj, Olomoucký kraj, Zlínský kraj a Ostravský kraj. Ústavní zákon byl později novelizován ústavním zákonem č. 176/2001 Sb., který změnil názvy čtyř krajů: Budějovický kraj se změnil na Jihočeský kraj, Jihlavský kraj se změnil na Vysočinu, Brněnský kraj změnil název na Jihomoravský kraj a kraj Ostravský změnil název na Moravskoslezský kraj. Praha má specifické postavení obce i kraje zároveň. Prahy se ale netýká zákon o krajích ani zákon o obcích, ale zvláštní zákon o hlavním městě Praze (č. 131/2000 Sb.). Proto tato práce pracuje pouze s 13 kraji a nezahrnuje hlavní město. Formu naplnil obsahem Zákon o krajích (krajském zřízení) z 12. dubna 2000 (č. 129/2000 Sb.), který definuje kraj takto: „*Kraj je územním společenstvím občanů, které má právo na samosprávu. Je veřejnoprávní korporací, která má vlastní majetek a vlastní příjmy vymezené zákonem a hospodaří za*

⁷ Tamtéž.

⁸ Tamtéž.

⁹ ŠARADÍN, P. – ŠULÁK, T.: c. d., s. 17.

podmínek stanovených zákonem podle vlastního rozpočtu. Kraj vystupuje v právních vztazích svým jménem a nese odpovědnost z těchto vztahů vyplývající.¹⁰ V odborné literatuře se setkáváme i s označením region či regionální, které se využívá jako synonymum pro označení kraj či krajský. Pro větší jazykovou pestrost práce v ní budou používány oba výrazy. Hlavním orgánem kraje v oblasti samosprávy je zastupitelstvo, které má přímou demokratickou legitimitu danou volbami.¹¹ Zastupitelstvo vždy na začátku svého funkčního období zvolí ze svých řad radu kraje a hejtmana kraje. „Rada je výkonným orgánem v oblasti samostatné působnosti. Za výkon samostatné působnosti odpovídá zastupitelstvu.“¹² Tato práce se při svém zkoumání krajské politické elity zaměřuje na analýzu výsledků voleb do krajských zastupitelstev. Systém veřejné správy dělí úkoly kraje do dvou kategorií:

- a) Úkoly, které kraje vykonávají samostatně a rozhodují je v rámci platných zákonů dle své vůle. V této oblasti nemají žádnou nadřízenou instanci a jejich orgány v této oblasti vystupují jako orgány samosprávy. Stát může zasahovat do výkonu samostatné působnosti jen v případě ochrany zákona a to jen způsobem zákonem dovoleným.
- b) Úkoly, které plní za stát na základě přenesené působnosti, krajské orgány v této oblasti plní funkci orgánů státní správy. Funguje zde princip nadřízenosti vůči obecním orgánům a podřízenosti vůči centrálním orgánům státní správy.¹³

Ačkoli to nepředpokládá žádný ze zákonů, který krajské zřízení definuje, bylo v červnu 2001 na pracovním setkání nově zvolených hejtmanů iniciováno založení Asociace krajů České republiky. Tato asociace má podobu sdružení právnických osob se základním cílem prosazování a hájení práva a společných zájmů krajů. V době vzniku AKČR panovaly všeobecné pochybnosti nad jeho smysluplností, dnes je ale poměrně respektovaným tělesem sloužícím jako platforma pro vzájemné setkávání představitelů jednotlivých krajských samospráv. Asociace sdružuje všech 13 krajů a hlavní město Prahu.¹⁴

¹⁰ Zákon č. 129/2000 Sb. o krajích.

¹¹ KOUDELKA, Zdeněk: *Samospráva*. Praha 2007, s. 298.

¹² Tamtéž, s. 309.

¹³ BALÍK, Stanislav - KYLOUŠEK, Jakub (Edd.): *Krajské volby v České republice 2004*. Brno 2005, s. 18.

¹⁴ Tamtéž, s. 26.

Mapa 1: Územní rozdělení České republiky podle jednotlivých krajů

Zdroj: <http://obce.sweb.cz/>

1.2. Volební systém jako rámec výběru krajských elit

14. dubna 2000 poslanci schválili také Zákon o volbách do zastupitelstev krajů (č.130/2000 Sb.) Pochopitelně i vznik volebního zákona přecházely neshody a diskuze. Především první - vládní návrh zákona, který obsahoval neslučitelnost výkonu funkce krajského zastupitele s výkonem funkce poslance, senátora a starosty, se setkal se zamítavými ohlasy. Argumentem proti vyloučení starostů z řad kandidátů na post krajského zastupitele byly jejich zkušenosti, znalost místních problémů a zájem je řešit.¹⁵ Také vyloučení možnosti účasti nezávislých kandidátů ve volbách bylo dalším sporným bodem vládního návrhu. Argumentem proti takovému návrhu byla skutečnost, že „české politické strany nedisponují na vrcholné úrovni a už vůbec ne nižších stupních takovým počtem odborně vybavených členů, kteří by zajistili potřebnou kvalitu zastupitelstva. Vyloučením nezávislých kandidátů a starostů by hrozilo, že krajské orgány budou tvořeny

¹⁵ ŠARADÍN, P. – ŠULÁK, T.: c. d., s. 29.

neúspěšnými a nezkušenými straníky.“¹⁶ Jak bylo řečeno výše, právě komunální politika se vyznačuje větším množstvím nestranických zastupitelů, tedy i starostů a místostarostů.

Volební zákon přijatý 14. dubna 2000 nakonec první sporný bod o neslučitelnosti výkonu funkce poslance, senátora nebo starosty obce s funkcí krajského zastupitele neobsahoval. Co se týče druhého sporného bodu, volební zákon říká, že se v krajských volbách o přízeň voličů mohou ucházet pouze registrované politické strany, politické hnutí a jejich koalice. Nezávislí kandidáti v prvních krajských volbách 2000 kandidovali za politické hnutí NEZÁVISLÍ sdružující nezávisle kandidáty už od roku 1994 a zastávající posty na lokální úrovni. Toto hnutí kandidovalo samostatně nebo v koalici ve všech 13 krajích a získalo dohromady 13 mandátů v Plzeňském, Libereckém a Olomouckém kraji. Politické hnutí Sdružení nezávislých kandidátů (SNK) kandidovalo v Budějovickém, Jihlavském a Ostravském kraji a v těchto třech krajích získalo dohromady 16 mandátů. V Zlínském kraji to pak bylo Zlínské hnutí nezávislých (ZHN), které získalo 6 mandátů a v Brněnském kraji uspěli Nestraníci pro Moravu (NPM) s 5 mandáty. Volebních obvodů je 13 stejně jako krajů (kromě Prahy) a v těchto obvodech se volí 45, 55 nebo 65 zastupitelů v závislosti ne na velikosti rozlohy, ale lidnatosti daného kraje. I tato čísla rezonují nesourodnot krajů co se velikosti a lidnatosti týče. Například Karlovarský kraj s rozlohou 3 314 km² má 301 726 obyvatel, Moravskoslezský kraj s rozlohou 5 535 km² má obyvatel 1 226 602 a Olomoucký s rozlohou 5 159 km² obývá 637 609 obyvatel.¹⁷ Zastupitelstvo Karlovarského kraje má 45 členů, Olomouckého 55 členů a Moravskoslezského má zastupitelů 65. Celkem se musí v každých krajských volbách obsadit 675 mandátů. Tento počet zůstal od prvních voleb roku 2000 nezměněn a tak bylo během všech čtyř dosud konaných krajských voleb obsazeno celkem 2 700 křesel. Poměrný volební systém používá k přepočtu hlasů na mandáty v jediném skrutiniu upravený D'Hontův dělitel, jehož číselná řada začíná nikoli číslem 1, ale číslem 1,42 a dále pokračuje celými čísly počínaje číslem 2. Uzavírací klauzule je 5 % pro politické strany, hnutí i jejich koalice. Kandidátní listiny jsou vázány, nikoli však přísně a volič tak má právo udělit až 4 preferenční hlasy. Aby se kandidát mohl na kandidátní listině díky preferenčnímu hlasování posunout na její první příčku, musel ve volbách 2000 až 2008 (včetně) získat nejméně tolik preferenčních hlasů, kolik se rovnalo 10 % platných hlasů odevzdaných pro politický subjekt, za nějž kandidoval.¹⁸ Tato hranice byla ale poměrně těžce dosažitelná a tak preferenční hlasy

¹⁶ Tamtéž, s. 30.

¹⁷ Data z českého statistického úřadu ke dni 14. 3. 2013.

¹⁸ Zákon č. 130/2000 Sb. o volbách do zastupitelstev krajů.

uděleny ve volbách měly jen minimální vliv na pořadí zvolených kandidátů. „O pořadí přidělených mandátů jednotlivým kandidátům tak bylo prakticky rozhodnuto již před volbami a v režii grémií zúčastněných stran.“¹⁹ U voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR a voleb do obecních zastupitelstev je přitom tato hranice stanovena na 5%.

Tuto skutečnost zmiňuje i novela zákona o volbách do zastupitelstev krajů z února 2012, která mění onu hranici z 10 % na 5 % v souladu s volbami do ostatních zastupitelských sborů ČR, které používají poměrný volební systém: „*Jestliže je hranice nastavena příliš vysoko, neexistuje praktická možnost prosadit preferovaného kandidáta a kandidátní listiny jsou fakticky listinami vázanými. Takový stav je z pohledu prohlubování demokratických principů nežádoucí, neboť neumožňuje voliči prosadit „svého“ kandidáta, ale fakticky pouze podpořit politickou stranu, na jejíž kandidátní listině je uveden. Na takových principech ovšem volby do krajských zastupitelstev neměly být postaveny.*“²⁰ Na následujících tabulkách lze dobře vidět, že původní 10 % hranice byla těžce dosažitelná. Ve volbách 2004 ani jeden z volebních lídrů krajských kandidátek KSČM (druhá nejúspěšnější strana ve volbách 2004) nedosáhl 10 % podílu preferenčních hlasů z celkového počtu platných hlasů pro tuto stranu. (viz. Tabulka 1)

¹⁹ RYŠAVÝ, Dan: *Lokální politici v zastupitelstvech krajů - vliv velikosti obcí a členství v politické straně*. In: ŠARADÍN, Pavel (ed.): *Krajské volby v České republice*. Olomouc 2006, s. 254.

²⁰ Novela zákona č. 130/2000 Sb. ze dne 8. 2. 2012, dostupné z www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=82952

Tabulka 1: Počet preferenčních hlasů získaných lídry kandidátních listin strany KSČM a jejich podíl na celkovém zisku hlasů strany v daném kraji ve volbách 2004

Jméno a příjmení	Kraj	Povolání	Počet	Podíl
Jiří Svoboda	Středočeský	podnikatel	2 076	3,93
Petr Braný	Jihočeský	poslanec	2 304	8,08
Jana Bystřická	Plzeňský	předsedkyně MěV KSČM	2 017	7,31
Jaroslav Borka	Karlovarský	asistent	1 117	8,40
Vlastimil Balín	Ústecký	poradce	3 123	7,57
Josef Vondruška	Liberecký	právník	1 489	8,98
Jan Vaník	Královéhradecký	lékař	1 645	6,94
Jaroslav Moučka	Pardubický	OSVČ	835	3,73
Zdeněk Dobrý	Vysočina	ekonom	1 518	5,68
Jan Procházka	Jihomoravský	ředitel	1 955	3,79
Alexander Černý	Olomoucký	poslanec	2 638	8,50
Vladimír Křemeček	Zlínský	předseda OV KSČM Kroměříž	1 346	6,02
Josef Babka	Moravskoslezský	vedoucí odboru	4 509	7,61

Zdroj: www.volby.cz

Další tabulka představuje 16 kandidátů, kteří ve volbách 2008 získali nejvyšší počty preferenčních hlasů. I přesto, že tito kandidáti patřili k nejúspěšnějším kandidátům ve volbách 2008 dle oblíbenosti u voličů projevenou nadprůměrně vysokým počtem přidělených preferenčních hlasů, u třech těchto kandidátů to přesto nestačilo k překročení hranice 10 % podílu na celkovém počtu platných hlasů odevzdaných pro daný politický subjekt v kraji. Dva kandidáti tuto hranici překročili jen o necelé půl procento.

Je samozřejmě nutné mít na paměti, že v každém kraji hlasoval jiný počet voličů a každá strana získala různý počet platných hlasů v jednotlivých krajích, ze kterých se 10 % hranice vypočítává. Tabulka slouží především k ilustraci nastíněného problému. Dalším faktem, který lze z tabulky vyčíst je zcela jasná převaha kandidátů z dvou největších parlamentních stran ČSSD a ODS v mezi 16 nejúspěšnějšími kandidáty. Vzhledem k tomu, že mezi nejoblíbenější 16 je pět hejtmanů, jeden náměstek hejtmana a tři poslanci, není tento fakt až tak překvapivý. Dvě nejsilnější strany jak na vládní, tak na krajské úrovni byly v roce 2008 právě ČSSD a ODS a z nich vzešla většina poslanců a hejtmanů. Preferenční hlasy těmto veřejností dobře známým tvářím mohou být formou vyjádření spokojenosti s dosavadně vykonanou prací. (viz. Tabulka 2).

Tabulka 2: Kandidáti s nejvyšším počtem preferenčních hlasů a podíl těchto hlasů na celkovém zisku hlasů kandidátovi politické strany v daném kraji

Jméno a příjmení	Strana	Pořadí	Kraj	Povolání	Počet	Podíl
Stanislav Juránek	KDU-ČSL	1.	Jihomoravský	hejtman	34 174	37,86
David Rath	ČSSD	1.	Středočeský	poslanec	26 313	18,85
Evžen Tošenovský	ODS	1.	Moravskoslezský	hejtman	25 650	27,03
Petr Bendl	ODS	1.	Středočeský	hejtman	23 443	17,99
Michal Hašek	ČSSD	1.	Jihomoravský	poslanec	19 239	14,61
Jaroslav Palas	ČSSD	1.	Moravskoslezský	předseda ČMMJ	15 410	9,48
Petr Kajnar	ČSSD	2.	Moravskoslezský	primátor	13 057	8,03
Jan Zahradník	ODS	1.	Jihočeský	hejtman	12 884	21,34
Stanislav Mišák	ČSSD	1.	Zlínský	náměstek hejtmána	12 718	18,57
Vladimír Dryml	ČSSD	9.	Královéhradecký	ředitel nemocnice	10 280	17,92
Jaroslav Foldyna	ČSSD	1.	Ústecký	poradce ředitele	9 068	11,44
Milada Emmerová	ČSSD	1.	Plzeňský	lékařka	8 615	13,24
Martin Tesařík	ČSSD	1.	Olomoucký	poslanec	8 082	10,42
Libor Lukáš	ODS	1.	Zlínský	hejtman	7 399	17,42
Jiří Zimola	ČSSD	1.	Jihočeský	starosta	7 093	10,30
Jiří Běhounek	ČSSD	1.	Vysočina	Primář ortopedie	6 479	8,99

Zdroj: www.volby.cz

2. Etablování krajské politické elity jako výsledek racionální volby

Abychom mohli někoho nazývat politickou elitou, musí se na politickém poli aktivně pohybovat, tedy obsazovat a obhajovat mandáty. Vstup do politiky a započnutí politické kariéry je jakousi volbou. Lze předpokládat, že člověk stojící před rozhodnutím, zda vstoupit do politiky, zváží všechna možná rizika i výhody svého rozhodnutí a také svou šanci uspět ve volbách. Můžeme tedy říct, že jde o volbu založenou na racionálním uvažování – racionální volbu. „*Teorie racionální volby je obecné označení přístupu, který využívá pro vysvětlení (racionálního) politického chování jednotlivce i skupiny jednotlivců především ekonomické a matematické metody.*“²¹. Ekonomie jako věda předpokládá homo economicus, tedy člověka ekonomického. „*Základem teorie racionální volby je názor, podle něhož každý jedinec sleduje při svém rozhodování především své vlastní zájmy a snaží se dosáhnout pro sebe co nejlepšího výsledku, a to s co nejmenšími náklady.*“²². Na nejjednodušší úrovni tato teorie vychází z existence aktérů a věcí – zdrojů či aktivit, o něž mají aktéři zájem a/nebo je kontrolují. Ony věci v tomto případě představují pozice v nově se utvářející krajské samosprávě a s nimi spojené zdroje. Zákonnodárci, jako jedna skupina aktérů, mají pod kontrolou stanovení zdrojů a rámcový způsob obsazování pozic – tedy volební systém. Kandidáti, jako druhá skupina aktérů, mají zájem ustavené pozice obsadit a získat kontrolu nad zmíněnými zdroji.²³ Krátký historický exkurz popsany výše naznačuje, jaký rámcový způsob a limity pro obsazování nově ustavených pozic v krajské samosprávě zákonodárci zvolili. Kandidáti se pak prezentují prostřednictvím předvolební kampaně a snaží se získat co nejvíce budoucích hlasů. Omezíme-li se ale na akt samotných voleb, pak se kandidáti prezentují údaji na kandidátkách. Na kandidátních listinách, ze kterých volič vybírá, jsou obecné údaje, jako je název politického subjektu, název kraje a dále pak údaje o kandidátovi: jméno a příjmení popřípadě tituly a věk kandidáta, jeho bydliště, název strany, která ho k volbám navrhla a to, zda je členem této nebo jiné politické strany. Kandidát může být členem politické strany, ale také může být bez politické příslušnosti. Dá se předpokládat, že voliči vybírají, komu dají hlas podle předvolebních programů a také minulých zkušeností se stranami. Pokud chtějí ovšem udělit i preferenční hlasy, jsou mnohdy údaje na kandidátní listině to jediné, co jeho volbu ovlivňuje. A pokud ho neváží osobní sympatie ke konkrétnímu kandidátovi, tak jako člověk racionálně a ekonomicky uvažující, se snaží vybrat takového kandidáta, který bude

²¹ ŘÍCHOVÁ, Blanka: *Přehled moderních politologických teorií*. Praha 2006, s. 95.

²² Tamtéž, s. 97.

²³ RYŠAVÝ, Dan: *Regionální politické elity - zrod, charakteristika a důsledky*. Sociologický časopis, 42, 2007, č. 5, s. 997.

nejvhodněji reprezentovat jeho zájmy. „Kandidáti do krajských voleb se pohybují v politickém systému, jehož charakter ovlivňuje jejich chování. Při snaze uspět při sestavování kandidátek a po té ve volbách využívají zdrojů, které kontrolují, či dokážou mobilizovat.“²⁴ Těmito zdroji může být právě členství a pozice v politických stranách či hnutích nebo osobní zkušenost s participací na lokální nebo parlamentní úrovni politiky, neboť právě zde se praktická politika do vzniku regionální úrovně odehrávala.²⁵

2.1. Racionální využití kandidátem kontrolovaných zdrojů

Jedním ze zdrojů, který mohou kandidáti využít je jejich osobní zkušenost s participací na lokální či parlamentní úrovni.²⁶ To se v kandidátní listině projeví v údajích o jejich povolání. Většina starostů a místostarostů toto povolání uvádí ať už samostatně, nebo spolu se svým civilním zaměstnáním. To samé platí pro poslance a senátory. Kandidátní listina ovšem uvádí pouze současné povolání, tedy to, které kandidát vykonává v době svého ucházení se o post v krajském zastupitelstvu. Na kandidátkách je možno setkat se i s povoláním emeritní starosta, či emeritní senátor, pokud chce kandidát poukázat na svou zkušenost z minulé doby. Lidé patřící do politické elity kraje tedy mohou mít za sebou různou profesní kariéru, vstupem do politiky se však jejich kariéra stává i kariérou politickou, tedy jakousi politickou drahou. Daniel Čermák v rámci sociologického šetření *Regionální elity 2004* spoluautorů Tomáše Kosteleckého a Jany Vobecké zpracoval kapitolu s názvem Politické dráhy regionálních elit. Z celkového vzorku 820 respondentů administrativních, ekonomických, kulturních a politických elit krajů, s kterým šetření pracovalo, se zaměřil na elitu politickou. „Politickou elitou kraje jsou myšleni lidé působící na volených pozicích v obecní a krajské samosprávě (zastupitelé, starostové, hejtmáni). Tito lidé se nacházejí na volené pozici a musí tedy být účastníky politické dráhy.“²⁷ Sledovány byly volené pozice již od roku 1988 do roku 2004. Kritériím výzkumu odpovídalo 375 osob z celkového vzorku 820. Z 375 takto vybraných osob působilo v letech 2000–2004 na postu krajského zastupitele 203 respondentů. Čermák ve své kapitole rozlišuje celkem 7 typů kariérních drah: *Obecní, Obec → Kraj, Krajskou, Okres → Kraj, Okresní, ČR → Kraj a ostatní.*

²⁴ Tamtéž.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ ČERMÁK, Daniel: *Politické dráhy regionálních elit*. In: KOSTELECKÝ, Tomáš - VOBECKÁ, Jana (Edd.): *Regionální elity 2004*. Praha 2005, s. 29.

Pro mou práci jsou stěžejní dvě dráhy, na které se primárně zaměřuje a podrobněji je zkoumá: dráha **Obec** → **Kraj**, která se týká lidí, kteří před působením na krajské úrovni působili na úrovni obce a dráha **ČR** → **Kraj**, která se týká poslanců a senátorů, kteří někdy po ukončení svého mandátu na celostátní úrovni působili na úrovni kraje. Z celkového vzorku 203 krajských zastupitelů v letech 2000–2004 bylo 63,5 % z nich účastníky politické dráhy Obec → Kraj. Pouhé 3, 4 % z celkového počtu 203 jich bylo účastníkem politické dráhy ČR → Kraj. Tato data mluví v prospěch hypotézy, že se první generace krajských zastupitelů rekrutovala zezdola, z obecní, spíše než z parlamentní úrovně.²⁸ „*Po druhých krajských volbách je zřejmé, že lokální politici se stali stabilní součástí nových regionálních elit a významným rezervoárem pro jejich obměnu.*“²⁹ Kdyby byl schválen vládní návrh popisovaný výše ve své původní podobě obsahující neslučitelnost funkcí starosty města a krajského zastupitele, musel by být onen rezervoár nalezen jinde. Pro účely této práce je ale nutná malá obměna Čermákova vymezení drah a to včetně grafického znázornění. U dráhy **Obec (+)** → **Kraj** nebudeme sledovat pouze ty krajské zastupitele, kteří *před* působením na krajské úrovni působili na úrovni obce, ale ty kteří *během* svého působení na obecní úrovni působili zároveň i na úrovni kraje. Podobně u dráhy **ČR (+)** → **Kraj** nebudeme sledovat poslance a senátory, kteří někdy *po ukončení* svého mandátu na celostátní úrovni působili na úrovni kraje, ale ty poslance a senátory, kteří *během* svého mandátu na celostátní úrovni působili na úrovni kraje nebo na tento post kandidovali. Důvodem této obměny je snaha postihnout zároveň i souběh jednotlivých funkcí, tzv. kumulaci mandátů. Kumulace mandátu starosty s mandátem na regionální úrovni není v evropském prostředí nic neobvyklého. V menší míře už je v evropském měřítku obvyklá kumulace mandátu krajského zastupitele a poslance.³⁰ Má práce se proto zaměří i na zmapování míry kumulace mandátu krajského zastupitele s mandátem poslance či senátora Parlamentu České republiky.

Výsledek Čermákova šetření, by se dal vysvětlit jednoduše. V České republice je přes 6 250 obcí, tedy přes 6 000 starostů, minimálně dvakrát tolik místostarostů a ještě více lokálních politiků obecně. Zatímco v parlamentu zasedá jen 200 poslanců a 81 senátorů. Nepoměr zastoupení obou skupin v krajské samosprávě je tedy logický. Faktem ale je, že počet poslanců kandidujících na post krajského zastupitele se mezi prvními krajskými volbami roku 2000 a posledními krajskými volbami roku 2012 zčtyřnásobil. S každými

²⁸ Tamtéž, s. 29 – 30.

²⁹ RYŠAVÝ, D.: *Regionální politické elity - zrod, charakteristika a důsledky*, s. 995.

³⁰ RYŠAVÝ, Dan - ŠARADÍN, Pavel: *Zastupitelé českých měst a obcí v evropské perspektivě*. Praha 2011, s. 109.

dalšími krajskými volbami roste i počet kandidátů z řad lokálních politiků. I tento jev se dá vysvětlit racionální volbou kandidujících aktérů, konkrétně racionálním rozhodováním v situaci nejistoty, i kterém pojednává další podkapitola.

Dalším zdrojem, který mohou kandidáti využít je členství v politické straně nebo politickém hnutí. Budeme-li za indikátor míry politizace brát podíl a úspěšnost členů politických stran a hnutí v porovnání s nestraníky, pak je krajská samospráva po volbách 2004 takřka úplně politizovaná.³¹ Lokální politici jsou si vědomi, za jakých podmínek mají šanci být do zastupitelstva kraje zvoleni – téměř nutně musí být členy nějaké byť jen formálně registrované politické strany nebo hnutí. Zde se dá vysledovat jaký vliv má ustavení krajské politické elity na politickou elitu lokální: Existence krajů a s ní spojený volební systém působí na lokální politiku ve směru její vyšší politizace.³² To se zpětně projeví na podílu nestraníků, respektive straníků mezi krajskými zastupiteli, kteří se do pozice rekrutovali z řad lokálních politiků. Míra politizace lokální politiky také souvisí s velikostí obce, obecně platí, že větší obce jsou v porovnání s menšími obcemi více politizované. „*Ve velkých městech je úloha politických stran téměř stejná jako v politickém procesu na národní úrovni. Většinu mandátů v zastupitelstvu si rozdělí strany zastoupené v poslanecké sněmovně.*“³³ Z tohoto tvrzení lze odvodit skutečnost, že většina primátorů, starostů a místostarostů velkých měst, kteří se stali krajským zastupitelem je zároveň členem jedné, toho času, parlamentní strany.

Tabulka 3: Obce v ČR rozdělené do kategorií dle počtu obyvatel

Kategorie: velikost obce dle počtu obyvatel	Počet obcí dané kategorie v ČR	Procentuální podíl obcí v dané kategorii na celkovém počtu obcí
1 – 500	3 503	56,0%
501 – 1 000	1 346	21,5%
1 001 – 2 000	731	11,7%
2 001 – 5 000	397	5,4%
5 001 – 10 000	142	2,3%
10 001 – 20 000	69	1,1%
20 001 – 50 000	42	0,7%
50 001 – 100 000	15	0,2%
100 001 – 400 000	6	0,1%
Celkem	6 251	100%

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočet

³¹ RYŠAVÝ, D.: *Regionální politické elity - zrod, charakteristika a důsledky*, s. 1009.

³² RYŠAVÝ, D. – ŠARADÍN, P.: c. d., s. 114.

³³ ČMEJREK, Jaroslav: *Obce a regiony jako politický prostor*. Praha 2008, s. 60.

Dalším zdrojem je pozice v těchto stranách či hnutích, které se projeví pořadím na kandidátní listině.³⁴ Není podmínkou, že pouze členové dané politické strany dosahují na kandidátce předních příček. Za politickou stranu, hnutí nebo jejich koalici může rovněž kandidovat společností uznávaná nebo jinak významná osobnost kraje, jež požívá určitou autoritu a která se chce účastnit správy věcí veřejných, aniž by byla aktivním členem politického subjektu. Jelikož tyto osobnosti dokážou přitáhnout i pozornost voličů, kteří se jinak o politiku příliš nezajímají, bývají právě ony na volitelných místech kandidátní listiny. Takovým příkladem může být například bývalý fotbalista a reprezentant ČR Karel Poborský, jenž v roce 2012 kandidoval v Jihočeském kraji za ODS, ačkoli není jejím členem. Díky preferenčním hlasům získal mandát z třetího místa, kandidoval přitom z místa osmého. Známý televizní kuchař Ivan Vodochodský, který v roce 2012 kandidoval v rámci Koalice pro Královéhradecký kraj navržen politickou stranou Volba pro město a získal mandát ze sedmého místa, na které se díky preferenčním hlasům posunul z místa dvacátého, ačkoli je bez politické příslušnosti. Oba tyto příklady jsou ovšem z roku 2012, kdy se změnila pravidla pro preferenční hlasování.

Co je ale myšleno pod pojmem pozice volitelného místa na kandidátní listině? „*Politická strana, politické hnutí a koalice může nekandidátní listině uvést nejvýše o 5 kandidátů více, než kolik činí počet členů volených do příslušného zastupitelstva kraje.*“³⁵ Maximální počet kandidátů na listině tak může být 50 až 70 osob v závislosti na velikosti kraje. Pro každý volební subjekt je volitelné místo něco jiného. Nejvíce mandátů v historii krajských voleb se zatím podařilo získat ODS v Středočeském kraji v roce 2004, když z celkem 65 mandátů jich obsadila 32. ČSSD získala v roce 2008 v Moravskoslezském kraji 31 křesel z 65. Ve stejném roce byla úspěšná i v Olomouckém kraji, kde obsadila 27 mandátů z 55. Stejný úspěch zaznamenala v roce 2004 i jihočeská ODS, která také získala 27 mandátů z 55. Zavedené parlamentní strany obecně zaznamenávají v krajských volbách úspěchy.³⁶ Z celkem 2 700 mandátů rozdělených v zatím čtyřech volbách jich obsadila ODS s ČSSD a KSČM dohromady 2 073. Z toho vyplývá, že na ostatní strany zbylo 627 křesel.

³⁴ RYŠAVÝ, D.: *Regionální politické elity - zrod, charakteristika a důsledky*, s. 997.

³⁵ ČMEJREK, J.: c. d., s. 56.

³⁶ Zavedenou parlamentní stranou je myšlena ta politická strana, která kontinuálně mezi lety 1998 až do současnosti zasedala v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky. V tomto případě je to tedy ODS, ČSSD a KSČM. Mezní rok 1998 je vybrán proto, že se v něm konaly první volby do poslanecké sněmovny, po kterých se za dva roky konaly první krajské volby 2000.

Tabulka 4: Přehled průměrných zisků mandátů zavedených parlamentních stran a ostatních stran v krajských volbách 2000-2012

Zisk mandátů		2000	průměr		2004	průměr		2008	průměr		2012	průměr
Strany	N			N			N			N		
A	3	457	457/3= 152,3	3	553	553/3= 184,3	3	574	574/3= 191,3	3	489	489/3= 163
B	7	218	218/7= 31,1	11	122	122/11= 11,1	13	101	101/13= 7,8	16	186	186/16= 11,5
Celkem	10	675	675/10= 67,5	14	675	675/14= 48,2	16	675	675/16= 42,2	19	675	675/19= 35,5

Pozn.: A – zavedené parlamentní strany (ODS, ČSSD, KSČM)

B – ostatní strany úspěšné v jednotlivých krajských volbách

N – počet kandidujících stran v jednotlivých kategoriích A a B

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet

Mezi strany A je zařazena ODS, ČSSD, KSČM. Tyto strany kandidovaly ve všech čtyřech dosavadních krajských volbách a to pokaždé samostatně ve všech 13 krajích. Předpokládáme, že by tyto tři strany získaly ve všech volbách stejný počet mandátů (v tabulce 4 znázorněno v sloupcích **průměr**). Pokud tento počet mandátů vydělíme počtem krajů (13), získáme průměrný zisk mandátů každé z těchto tří stran v každém z 13 krajů.

$152,3/13=11,7$
$184,3/13=14,2$
$191,3/13=14,7$
$163/13=12,5$

Jak lze vyčíst z výsledků, pro tyto tři strany je volitelné místo na kandidátce od 1.-13. místa v pořadí. Mezi strany kategorie B, patří ty strany či koalice, které nepatří do kategorie A, ale zároveň byly aspoň jednou úspěšné v krajských volbách. Na tyto strany nemůžeme aplikovat stejný předpoklad jako u kategorie A, protože ne ve všech volbách kandidoval stejný počet a stejné složení stran. Mezi strany kategorie B je navíc započítána i KDU-ČSL, která do roku 2010 zasedala i v Poslanecké sněmovně a v krajích má relativně silnou pozici. Zejména v Jihomoravském kraji se jí trvale daří. V roce 2004 zde získala 20 mandátů, v roce 2012 už jen 14 mandátů. V prvních volbách roku 2000 v rámci 4koalice také kandidovala a získala mandáty ve všech 13 krajích. Celá 4KOALICE pak získala celkem 172 mandátů v roce 2000. Hodnota průměrného zisku mandátů v kategorii B je tak díky KDU-ČSL o dost vyšší, než by byla bez ní. I tak je ale z tabulky zřejmé, že hodnoty

průměrného zisku mandátů je u stran kategorie B výrazně nižší než u stran kategorie A. S každým krajem se navíc mění voličské preference i kandidující strany a počet osob na jejich kandidátních listinách. Nelze tedy definitivně s přesností určit, které místo na kandidátce obecně je volitelné a které už ne. Většina výzkumů a analýz, ale počítá s umístěním v čele listiny od prvního do desátého místa a tohoto čísla se bude držet i má práce.

2.2. Racionální volba v podmínkách nejistoty

Jak bylo řečeno výše, za racionální se považuje takové jednání, které minimalizuje náklady a maximalizuje zisky. Zisk v tomto případě představuje místo v krajském zastupitelstvu. Náklady v teorii volby představují to, čeho se rozhodující se člověk vzdává, nebo co obětuje, když volí. V jeho vlastním ohodnocení náklad sestává z užitku, který bude muset podle svého očekávání obětovat jako výsledek své volby mezi dvěma alternativními postupy.³⁷ Před prvními krajskými volbami panovala velká míra nejistoty. Krajům se zpočátku nedostávalo moc peněz a i další vývoj financování a legislativní rámec fungování krajů nebyl zřetelný.³⁸ Rozhodování o tom, zda vstoupit do volebního boje o nově ustavené pozice v krajské samosprávě se tak rovnalo rozhodování v podmínkách nejistoty, protože výsledkem této volby mohla být ztráta původní pozice a s ní spojeného užitku. *Rozhodování v podmínkách nejistoty je tou nejběžnější situací, na niž každý aktér trvale naráží. Ta nejvíce racionální strategie, kterou by měli volit politici aktéři, je snížit na minimum riziko, že dojde k největší možné ztrátě.*³⁹ Riziko ztráty, tedy náklady, je přitom vždy subjektivní. Vztahuje se pouze na toho, kdo volbu činí. *„Pro kariéru starosty či primátora většího města představoval nejistý osud krajů určité riziko. Za racionální pak lze považovat volbu větší jistoty, tzn. udržení významné pozice ve známém prostředí velkých měst, která navíc v době ustavení krajských orgánů nezřídka operovala rozpočtem několikanásobně převyšujícím první finanční zdroje krajů.*⁴⁰ Pokud byl souběh funkce primátora nebo starosty většího města a krajského zastupitele stěží představitelný, stěží představitelný musel být i souběh funkce poslance s funkcí v krajské samosprávě. Druhé

³⁷ BUCHANAN, James, M.: *Politika očima ekonomů*. Praha 2002, s. 21.

³⁸ RYŠAVÝ, D.: *Regionální politické elity - zrod, charakteristika a důsledky*, s. 999.

³⁹ ŘÍCHOVÁ, B.: c. d., s. 101.

⁴⁰ RYŠAVÝ, D.: *Regionální politické elity - zrod, charakteristika a důsledky*, s. 1000.

krajské volby se už vyznačovaly vyšším počtem kandidátů z řad lokální i parlamentní politické elity, než volby první.

Podle většiny představitelů politických a administrativních elit krajů se krajské zřízení po prvních čtyřech letech osvědčilo.⁴¹ „*Do druhých voleb vstupovala regionální úroveň samosprávy s výrazně vyššími zdroji jak finančními, tak mocenskými.*“⁴² Během prvních let existence krajů byl kladen důraz především na vybudování institucionální infrastruktury krajských úřadů. Mezi prvními a druhými volbami se postupně navyšoval i rozsah pravomocí krajů, když počátkem roku 2003 byly zrušeny okresní úřady a část jejich činnosti byla převedena na krajskou úroveň. Významněji byla působnost krajů rozšířena převedením části státní agendy, zejména převedení odpovědnosti za oblast středního školství a zdravotnictví na krajská bedra. Financování prvních dvou let existence karů bylo pouze provizorním řešením, na jehož základě byly kraje financovány převážně účelovými dotacemi ze státního rozpočtu. Povinnosti krajů uložené zákonem spadají do více oblastí. Kromě zdravotnictví a středního školství například i do oblastí ochrany životního prostředí, dopravy a údržby silnic, sociální péče a kultury. Prostředky, které byly krajům poskytovány ke krytí těchto úkolů v samostatné působnosti, se však i po druhých krajských volbách jeví jako nedostatečné.⁴³ Poměrně rychlé navýšení krajských příjmů z 14,5 mld. Kč v roce 2001 na 62,1 mld. Kč v roce 2004 je jen zdánlivé, neboť většina z nově získaných příjmů byly účelové dotace ze státního rozpočtu a kraje tak nemohly fakticky ovlivnit jejich využití.⁴⁴ Financování krajů je pokryto jak z vlastních daňových, nedaňových a kapitálových příjmů, tak právě i z dotací, které tvoří nejvýznamnější složku příjmů krajů. Dotace mohou pocházet z Všeobecné pokladní správy, kterou spravuje Ministerstvo financí ČR, nebo přímo ze státního rozpočtu a to ve velikosti úměrné přenosu působnosti (zabezpečování veřejných služeb) z jednotlivých ministerstev na kraje.

Vstup do politiky a započnutí politické kariéry jako racionální rozhodnutí předpokládá zájem obhajovat získané pozice. Po prvním čtyřletém působení v krajských zastupitelstvech, usedlo po volbách 2004 do zastupitelských křesel 300 stejných tváří, jako po volbách 2000. To je více než 44% personální kontinuita.⁴⁵ Ve volbách 2004 i 2008 to byli právě obhajující regionální politici, kteří zaznamenali největší úspěšnost.⁴⁶

⁴¹ Tamtéž, s. 996.

⁴² Tamtéž, s. 1000.

⁴³ BALÍK, S. - KYLOUŠEK, J.: c. d., s. 18.

⁴⁴ ČERMÁK, Dan - KOSTELECKÝ, Tomáš - VOBECKÁ, Jana: *Druhé volby do krajských zastupitelstev - kontinuita nebo změna?* Evropská volební studia, 1, 2006, č. 2, s. 138.

⁴⁵ Tamtéž, s. 149.

⁴⁶ RYŠAVÝ, D. - ŠARADÍN, P.: c. d., s. 111.

Tabulka 5: Počty kandidujících lokálních politiků, umístění na čele kandidátní listiny a procentuální úspěšnost dle velikosti obce kandidáta v krajských volbách 2000, 2004 a 2008

Počty a podíly	Velikost obce	1-500	501-1000	1001-2000	2001-5000	5001-10000	10001-20000	20001-50000	50001-100000	100001-400000	Celkem
N kandidátů 2000		104	139	159	165	115	78	80	38	34	912
% v čele listiny		20,2	15,8	17,6	26,1	47,0	47,4	43,8	52,6	20,6	29,3
zvolených v %		3,8	9,4	10,7	19,4	37,4	37,2	46,3	44,7	20,6	21,8
zvoleno		4	13	17	32	43	29	37	17	7	199
N kandidátů 2004		136	196	222	232	160	108	100	62	52	1268
% v čele listina		12,5	18,9	24,8	28,0	39,4	42,6	60,0	50,0	38,5	31,1
zvolených v %		5,9	10,7	14,0	23,7	28,8	35,2	52,0	45,2	23,1	22,9
zvoleno		8	21	31	55	46	38	52	28	12	291
N kandidátů 2008		204	216	234	220	148	121	118	67	44	1372
% v čele listiny		15,7	23,6	27,0	25,5	33,8	41,7	50,0	46,3	36,4	29,9
zvolených v %		4,9	13,9	15,8	16,4	33,1	39,7	42,4	46,3	40,9	22,5
zvoleno		10	30	37	36	49	48	50	31	18	309

Pozn.: % v čele listiny = podíl kandidátů na 1.-10. Místě kandidátky.

% zaokrouhlena na jedno desetinné místo

Autoři: Ryšavý Dan, Šaradín Pavel

Z tabulky 5 je patrné, že se počet lokálních politiků kandidujících do druhých krajských voleb oproti volbám prvním navýšil a to ve všech devíti kategoriích, do kterých jsou obce rozděleny dle své velikosti. Takto rozděleny nejsou obce náhodou. Pokud se v tabulce zaměříme na data z voleb 2000, zjistíme, že úspěšnost kandidáta roste s velikostí obce až do kategorie 20001-50000 a pak klesá. Jak bylo řečeno výše, během prvních voleb se mnoho aktérů rozhodovalo o své kandidatuře v podmínkách nejistoty, proto primátoři a starostové velkých obcí obsazovali spíše nižší a tedy méně volitelné místa na kandidátkách. Tím lze z části vysvětlit nižší úspěšnost lokálních politiků z největších obcí. Podle dat z voleb roku 2004 a souvislost mezi velikostí obce a úspěšností ve volbách poněkud oslabila, i tak ale zůstala nadále zřetelná. (Ryšavý 2006: 252). V roce 2008 zaznamenáváme další oslabení této souvislosti.

**Tabulka 6: Struktura zastupitelů v krajských volbách 2000 až 2008
(zaokrouhleno v %)**

	2000 - všichni	2000 - volení	2004 - všichni	2004 - volení	2008 - všichni	2008 - volení
Ženy	14	10	15	12	18	16
18-29 let	3	1	3	1	3	< 1
30-49 let	56	61	47	52	45	46
50 a více let	41	38	50	47	53	53
průměrný věk	47,1	47,1	48,7	48,5	48,9	49,3
VŠ titul	-	-	70	65	72	73
straníci	91	83	94	93	91	91
počet případů	675	199	675	291	675	309

Autoři: Ryšavý Dan, Šaradín Pavel

Tabulka 6 dobře ukazuje efekt politizace lokálních elit.

2.3. Vliv teorie voleb druhého řádu na výsledky krajských voleb

Kromě velikosti obce, z níž kandidát pochází, existují i jiné podmínky úspěchu ve volbách, které kandidát přímo ovlivnit nemůže. Ve výsledcích krajských voleb 2000, 2004 i 2008 se potvrdila teorie o volbách druhého řádu. K volbám druhého řádu patří například volby do Evropského parlamentu, na kterých byla tato teorie poprvé vysvětlena, ale je platná i pro ostatní volby druhého řádu: místní volby, krajské volby, prezidentské volby v neprezidentských systémech, nebo volby do většiny horních komor parlamentů. Tyto volby jsou v parlamentních systémech vnímány jako ty méně důležité, tedy druhořadé ve srovnání s volbami do dolních komor parlamentů. Jedním z efektů teorie voleb druhého řádu, je rozhodnutí voliče bez obav podpořit kandidáta, který je mu osobně bližší, i když riskuje neúspěch kandidáta a v důsledku toho i ztrátu svého hlasu. Platí tedy, že menší, nové nebo i radikálnější strany mají větší šanci na úspěch v těchto druhořadých volbách – tedy i v krajských volbách, ve srovnání s parlamentními volbami.

Druhý efekt teorie voleb druhého řádu se dá vysledovat na výsledku vládních stran v druhotných volbách. Výsledky totiž ovlivňuje fáze volebního cyklu. Ty jsou tři: první fáze s trefným názvem tzv. honeymoon, což je období do 12 měsíců od hlavních parlamentních voleb; mid-term je druhá fáze 13. až 36. Měsíců od voleb a třetí fáze later

term od 37. až do 48 po hlavních volbách. Krajské volby se zatím pokaždé (záleží na regularnosti či předčasnosti hlavních voleb) konaly vždy v období mid-term, kdy se snižuje podpora hlavní vládní strany i koaličních vládních stran.⁴⁷ Voliči totiž během krajských voleb mohou demonstrovat nespokojenost s vládou, respektive vládní stranou (stranami). Do krajských předvolebních kampaní často pronikají témata obvyklá pro národní volby. Pro vládní strany je přitom důležité, aby byly v krajských volbách úspěšné, upevňují si tak regionální postavení pro celostátní volební kampaně. Navíc s úspěchem strany v regionálních volbách se pojí i finanční prostředky ve formě nemalého příspěvku na mandát.⁴⁸

Tabulka 7: Výsledky krajských voleb 2000

Toho času u vlády **ČSSD**

Strana	Zisk hlasů (%)	Zisk mandátů
ČSSD	14.66	111
4KOALICE	22.86	171
ODS	23.80	185
KSČM	21.14	161
Jiné	17.54	47

Zdroj: www.volby.cz

Tabulka 8: Výsledky krajských voleb 2004

Toho času u vlády **ČSSD + KDU-ČSL + US-DEU**

Strana	Zisk hlasů (%)	Zisk mandátů
ČSSD	14.03	105
KDU-ČSL	10.67	72 (+ 12 v koaliciích)
US-DEU	1.17	0
ODS	36.35	291
KSČM	19.68	157
Jiné	19.27	50

Zdroj: www.volby.cz

⁴⁷ RYŠAVÝ, D. – ŠARADÍN, P.: c. d., s. 114 – 115.

⁴⁸ ŠARADÍN, Pavel: *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. Olomouc 2008, s. 12.

Tabulka 9: Výsledky krajských voleb 2008Toho času u vlády **ODS + KDU-ČSL + SZ**

Strana	Zisk hlasů (%)	Zisk mandátů
ODS	23.57	180
KDU-ČSL	6.65	43
SZ	3.15	0
ČSSD	35.85	280
KSČM	15.03	114
Jiné	15.75	58

Zdroj: www.volby.cz**Tabulka 10: Výsledky krajských voleb 2012**Toho času u vlády **ODS + TOP 09 + VV**

Strana	Zisk hlasů (%)	Zisk mandátů
ODS	12.28	102
TOP 09 + STAN	6.63	44 (19+25)
VV	0.25	0
ČSSD	23.58	205
KSČM	20.43	182
KDU-ČSL	5.82	42
SZ (+Změna)	1.75	10(5+5)
Jiné	36.83	90

Zdroj: www.volby.vz

Tabulky 7 až 10 názorně na číslech ukazují důsledky teorie voleb druhého řádu v praxi. Pokud se budeme držet ideologické linie shrnuté do štěpení pravice x levice, byly během krajských voleb 2000 až 2008 (včetně) největšími politickými rivaly na parlamentní půdě strany ČSSD a ODS. Mezi lety 1998 až 2002 sice byla u moci v důsledku tzv. opoziční smlouvy menšinová vláda ČSSD s podporou ODS, byla to právě ODS, která z této situace profitovala během prvních krajských voleb. Získala celkem 185 mandátů, ČSSD obsadila 111 křesel. 4KOALICE sestavena ze stran KDU-ČSL, US, DEU a ODA jako nesouhlas a ke stranám tzv. opoziční smlouvy byla v opozici vůči oběma těmto stranám a v krajských volbách získala 171 mandátů. Krajské volby 2004 se konaly během koaliční vlády ČSSD, KDU-ČSL a spojené US-DEU. Tyto volby byly pro vládní strany naprostým propadem. ČSSD získala jen 105 křesel, KDU-ČSL celkem 84 a US-DEU nula. Opoziční ODS obsadila rekordních 291 křesel.

V následujících dvou krajských volbách se situace obrátila. Od roku 2006 je hlavní vládní stranou ODS. V době konání třetích krajských voleb roku 2008 byla u vlády středoprávní koalice ODS + KDU-ČSL + SZ. V těchto krajských volbách zaznamenala

ODS propad a přišla o 111 křesel, zato ČSSD si polepšila oproti minulým volbám o 175 mandátů a obsadila post hejtmána ve všech 13 krajích. V této souvislosti se pak mluvilo o tzv. oranžové revoluci. Vládní KDU-ČSL získala jen 43 mandátů. Vládní koalice vzešla z parlamentních voleb 2010 sestávala kromě ODS také z nováčků v Poslanecké sněmovně TOP 09 a VV. I když vítězem krajských voleb byla opoziční ČSSD, získala jen 205 mandátů. Velký úspěch zaznamenala opoziční KSČM se svým historicky nejlepším ziskem 181 křesel v krajských volbách. Naopak vládní ODS zaznamenala pravý opak, svůj historicky nejhorší výsledek s propadem na 102 mandátů. Nové strany TOP 09 a VV zatím nemají etablovanou regionální reprezentaci. TOP 09 to částečně kompenzovala spojením se starosty měst a obcí v koalici TOP + STAN. Získala tak 19 mandátů z celkového koaličního zisku 44 mandátů. VV v krajských volbách zcela propadly. V kategorii *Jiné* zaznamenáváme po volbách 2012 zřetelný nárůst získaných mandátů.

Z účinku teorie voleb druhého řádu dlouhodobě profituje vždy opoziční KSČM, ke které se voliči uchylují jako k protestní straně. Její pozice v krajích je silná, zpečetěna ziskem křesla ústeckého hejtmána v důsledku výsledků krajských voleb 2012.

Tyto data je třeba mít na zřeteli při zjišťování míry personální kontinuity krajských zastupitelstev po jednotlivých volbách.

Dalším ze základních charakteristických rysů druhořadých voleb je výrazně nižší volební účast ve srovnání s volbami prvního řádu. Úroveň volební účasti vypovídá o významu, který voliči konkrétnímu typu voleb přikládají.⁴⁹

Tabulka 11 a: Srovnání volební účasti ve volbách do Poslanecké sněmovny a Krajských zastupitelstev mezi lety 1998 a 2012 (volební účast v %)

rok voleb	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012
do PS	74.03	x	58.00	x	64.47	x	62,60	x
do KZ	x	33.64	x	29.62	x	40,30	x	36,89

Zdroj: www.volby.cz

Pokud se podrobněji podíváme na míru volební účasti i v jednotlivých krajích, (jenž slouží jako volební obvody i pro volby do Poslanecké sněmovny), vysledujeme stejný trend. Ve všech krajích byla vždy volební účast nižší ve volbách do zastupitelstev krajů než ve volbách do Poslanecké sněmovny.

⁴⁹ EIBL, Otto a kol.: *Krajské volby 2008*. Brno 2009, s. 22.

3. Sběr a zpracování dat

Analytická část mé práce pracuje především s výsledky všech dosavadních 4 voleb do zastupitelstev krajů České republiky, přičemž hlavní důraz je kladen na výsledky těch posledních z podzimu roku 2012. Pro potřeby této práce jsem zpracovala dva datové soubory. Hlavní zdroj pro sběr dat představoval internetový portál www.volby.cz Českého statistického úřadu. Ten přehledně zaznamenává nejen dílčí a souhrnné výsledky voleb, ale je zároveň i databází všech kandidátních listin kandidujících politických stran, hnutí či jejich koalic.

První rozsáhlejší datový soubor obsahuje data o všech 2 700 zastupitelích, kteří byli zvoleni během posledních čtyř krajských voleb. Ke každému zastupiteli jsou zaznamenány údaje, které byly uvedeny na kandidátní listině - jeho osobní údaje: jméno, příjmení a věk a pomocí kódovacích tabulek následující proměnné:

- Vzdělání
- Pohlaví
- Kraj, v němž byl zastupitel zvolen
- Strana, která jej ke kandidatuře navrhla
- Politická příslušnost zastupitele
- Povolání, které zastupitel uvedl na kandidátní listině

Pokud zvolený zastupitel na kandidátní listině uvedl povolání starosta nebo místostarosta (obce nebo města), spadá do sledované kategorie Obec (+)→ Kraj.

Pokud zvolený zastupitel na kandidátní listině uvedl povolání poslanec nebo senátor (Parlamentu ČR), spadá do sledované kategorie ČR (+)→ Kraj.

U zastupitelů, kteří spadají aspoň do jedné ze sledovaných kategorií, jsou nadále zaznamenány následující proměnné:

- Bydliště (obec) a velikost obce, ze které zastupitel pochází (je její starostou nebo místostarostou). Velikost obce byla zařazena do jedné z výše uvedených devíti kategorií
- Místo na kandidátní listině, z něž se zastupitel o post ucházel
- Výsledné umístění na kandidátní listině, z něhož zastupitel post získal (tedy zda se na kandidátní listině posunul díky preferenčním hlasům)

Proměnné věk a bydliště sloužily také k zabránění chyb v důsledku záměny v případě shody jmen. Výše vypsané údaje jsou zjišťovány u všech čtyř sledovaných voleb zvlášť a

zjištěna data jsou následně analyzována pomocí tabulkového programu Microsoft Excel. Je zjišťováno, kolikrát daný zastupitel obhájil svůj mandát nebo zda daný zastupitel neúspěšně kandidoval i v předchozích nebo následujících volbách.

Práce se primárně zaměřuje na analýzu výsledků voleb 2012, ale díky rozsahu datového souboru má k dispozici také výsledky voleb předešlých a může je tedy ve zkoumaných oblastech vzájemně srovnávat. Co se týče matematických metod použitých k analýze dat, jde převážně o výpočet procentuálních podílů.

Druhý datový soubor rovněž pro přehlednost zpracovaný pomocí programu Microsoft Excel se soustředil výhradně na politiky aktivní na parlamentní úrovni – poslance a senátory – kteří kandidovali v aspoň jedné ze čtyř krajských voleb. Na rozdíl od prvního souboru, který se soustředí pouze na ve volbách zvolené zastupitele, obsahuje druhý soubor i data poslanců a senátorů, kteří se, byť neúspěšně, o post zastupitele ve volbách aspoň jednou ucházeli. Důvody této obměny jsou dva. Prvním je výrazně menší množství potencionálních kandidátů na post krajského zastupitele z řad aktivních parlamentních politiků, než z řad starostů, místostarostů či jiných nepolitických profesí. V prvních krajských volbách kandidovalo celkem 7 725 osob, v druhých se o mandát ucházelo už 8 309 osob a ve třetích kandidovalo celkem 8 206 kandidátů. (Eibl: 40). V doposud posledních krajských volbách z roku 2012 výrazně vzrostl počet kandidátů oproti minulým volbám na číslo 11 304. Tyto čísla jsou příliš velká na to, aby bylo v rámci této práce možno zaznamenat zjišťované údaje o celkem všech kandidátech. Jelikož se ale zatím všechny dosavadní krajské volby konaly vždy s odstupem dvou a půl let od voleb do Poslanecké sněmovny, přicházelo v úvahu jen 200 toho času aktivních poslanců, kteří se teoreticky mohli o post krajského zastupitele v daných volbách ucházet. V období mezi poslaneckými volbami 1998 až 2010 je to tedy celkem 800 poslanců. S ohledem na pro změnu šestiletý senátorský mandát mohlo ve všech čtyřech krajských volbách kandidovat celkem 243 senátorů. Tato čísla jsou pouze teoretická, neboť jedna osoba mohla zastávat poslanecký či senátorský post několikrát či nekumulativně nezávisle na sobě zastávat posty oba dva. I tak jsou ale tato čísla výrazně nižší než celkový počet kandidátů v jedné volbě a proto bylo reálné pro potřeby této práce zaznamenat další údaje o všech aktivních poslancích a senátorech ucházejících se o post krajského zastupitele. Druhým důvodem výše zmíněné obměny je fakt, že většina analýz krajských voleb a dalších prací se zaměřuje převážně na zastoupení volených politiků obecně, nebo zastoupením volených politiků z lokální úrovně. Podrobnější informace poskytující ucelenější obrázek o kandidujících poslancích a senátorech však v analýzách krajských voleb doposud chybí.

Pro potřeby druhého datového souboru byl kromě internetového portálu www.volby.cz využit jako zdroj informací o jednotlivých osobách i internetové portály Poslanecké sněmovny a Senátu Parlamentu České republiky www.psp.cz respektive www.senat.cz . Zaznamenávány byly základní údaje: jméno, příjmení, věk, vzdělání a bydliště poslance či senátora dále pak pomocí kódovacích tabulek tyto proměnné:

- Rok a kraj, ve kterém byl zvolen do Parlamentu ČR
- Strana, za kterou byl zvolen
- Stranická příslušnost ve volbách do Parlamentu ČR
- Rok a kraj, ve kterém kandidoval do krajského zastupitelstva
- Strana, která jej ke kandidatuře navrhla
- Stranická příslušnost v době kandidatury do krajského zastupitelstva
- Pořadí na kandidátní listině
- Úspěšnost ve volbách
- Pořadí na kandidátní listině, z něž v případě úspěšnosti post získal (uplatnění preferenčních hlasů)

3.1. Politická dráha Obec (+)→ Kraj

V prvních krajských volbách roku 2000 bylo z celkem 675 zastupitelů 183 z nich zároveň lokálními politiky, to znamená, že na kandidátní listině uvedli své povolání primátora, starosty, nebo místostarosty. V druhých krajských volbách roku 2004 bylo takovýchto zastupitelů 214, v roce 2008 jich bylo 195 a z posledních voleb roku 2012 jich vzešlo 204. Díky analýze kandidátních listin jsou tyto zastupitelé přehledně rozděleni v následujících tabulkách podle velikostí obce, ve které působí a podle toho, zda jsou členy nějakého politického subjektu, nebo jsou bez politické příslušnosti.

Tabulka 12: Počet lokálních politiků v krajských zastupitelstvech dle velikostí obce a stranické příslušnosti po volbách 2000

Velikost Obce dle N obyvatel	Počet zastupitelů	Z toho straníků	Z toho nestraníků
1 – 500	3	3	0
501 – 1 000	11	6	5
1 001 – 2 000	20	18	2
2 001 – 5 000	30	26	4
5 001 – 10 000	42	33	9
10 001 – 20 000	31	24	7
20 001 – 50 000	36	31	5
50 001 – 100 000	10	9	1
100 001 – 400 000	0	x	x
Celkem:	183 (27,1 % z 675)	150 (82 %)	33 (18 %)

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet

Tabulka 13: Počet lokálních politiků v krajských zastupitelstvech dle velikostí obce a stranické příslušnosti po volbách 2004

Velikost obce dle N obyvatel	Počet zastupitelů	Z toho straníků	Z toho nestraníků
1 – 500	6	5	1
501 – 1 000	11	9	2
1 001 – 2 000	30	30	0
2 001 – 5 000	46	42	4
5 001 – 10 000	40	35	5
10 001 – 20 000	31	28	3
20 001 – 50 000	42	39	3
50 001 – 100 000	7	7	0
100 001 – 400 000	1	1	0
Celkem:	214 (31,7 % z 675)	196 (91,6 %)	18 (8,4 %)

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet

Tabulka 13: Počet lokálních politiků v krajských zastupitelstvech dle velikostí obce a stranické příslušnosti po volbách 2008

Velikost obce dle N obyvatel	Počet zastupitelů	Z toho straníků	Z toho nestraníků
1 – 500	8	5	3
501 – 1 000	17	13	4
1 001 – 2 000	27	25	2
2 001 – 5 000	25	18	7
5 001 – 10 000	38	35	3
10 001 – 20 000	35	25	10
20 001 – 50 000	35	34	1
50 001 – 100 000	6	6	0
100 001 – 400 000	4	4	0
Celkem:	195 (28,9 % z 675)	165 (84,6 %)	30 (15,4 %)

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet

Tabulka 14: Počet lokálních politiků v krajských zastupitelstvech dle velikostí obce a stranické příslušnosti po volbách 2012

Velikost obce dle N obyvatel	Počet zastupitelů	Straníků	Nestraníků
1 – 500	6	3	3
501 – 1 000	15	12	3
1 001 – 2 000	20	18	2
2 001 – 5 000	40	34	6
5 001 – 10 000	45	38	7
10 001 – 20 000	30	23	7
20 001 – 50 000	37	32	5
50 001 – 100 000	9	6	3
100 001 – 400 000	2	2	0
Celkem:	204 (30,2 % z 675)	168 (82,4 %)	36 (17,6 %)

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet

Tabulka 15: Počet lokálních politiků z jednotlivých kategorií velikostí obcí v krajských zastupitelstvech 2000-2012

	2000	2004	2008	2012
1 - 500	3	6	8	6
501- 1000	11	11	17	15
1 001 – 2 000	20	30	27	20
2 001 – 5 000	30	46	25	40
5 001 – 10 000	42	40	38	45
10 001 – 20 000	31	31	35	30
20 001 – 50 000	36	42	35	37
50 001 – 100 000	10	7	6	9
100 001 – 400 000	0	1	4	2

Z analýzy a tabulek 12 až 15 vyplývá, že podíl straníků a nestraníků z řad lokálních politiků v krajských zastupitelstvech lze rozdělit do dvou cyklů: Podíl lokálních politiků v krajských zastupitelstvech mezi volbami 2000 a 2004 mírně vzrostl (o 4 %) a s tím vzrostl i podíl straníků mezi těmito zastupiteli - mezi volbami 2000 a 2004 vzrostl o skoro 10 %.

Mezi volbami 2004 a 2008 pak podíl lokálních politiků v krajských zastupitelstvech mírně klesá (o necelé 3 %) a s tím klesá i podíl straníků mezi těmito zastupiteli a to o celých 7 %.

Mezi volbami 2008 a 2012 pak podíl lokálních politiků v krajských zastupitelstvech narůstá minimálně (o 1,3 %), ale podíl straníků mezi těmito zastupiteli stále klesá.

Podíl straníků mezi lokálními politiky v krajské samosprávě vzrostl pouze mezi lety 2000 a 2004 a pak už další dvě volební období klesal. Logicky tedy podíl nestraníků mezi krajskými zastupiteli poměrně vysoký během prvních voleb 2000 klesl během voleb 2004 téměř o 10 %, aby se pak v roce 2008 téměř zdvojnásobil a s volbami 2012 stále mírně rostl.

Z tabulek je patrné, že nejvíce straníků vůči málo nestraníkům je především v obcích z kategorie 1 001 – 10 000 a pak z kategorie 20 001 – 50 000.

Zastoupení lokálních politiků z obcí těchto kategorií mezi volbami 2000 a 2004 vzrostlo (až na jednu výjimku), mezi volbami 2004 a 2008 kleslo a mezi volbami 2008 a 2012 opět vzrostlo (opět s jednou výjimkou).

Jak vyplývá z analýzy, tak zatímco zastoupení lokálních politiků v krajské samosprávě z obcí těchto kategorií mezi lety 2008 a 2012 vzrostlo, zastoupení straníků mezi lokálními politiky v krajském zastupitelstvu od roku 2004 klesá. Důvodem je pokles straníků mezi lokálními politiky z obcí uvedených kategorií.

Souvislost mezi úspěchem lokálního politika a velikostí obce, v níž politik působí, v roce 2012 přetrvávala. Souvislost mezi členstvím lokálního politika v politické straně a jeho úspěchem v krajských volbách se a 2012 nadále oslabuje.

3.2. Politická dráha ČR (+) → Kraj u poslanců

Tabulka 16: Počet kandidujících a zvolených poslanců celkem v jednotlivých krajských volbách

Volby	2000	2004	2008	2012
Kandidáti	11	13	24	44
Úspěšní kandidáti	6	8	15	26
Úspěšnost v %	54,5 %	61,5 %	62,5 %	59,1 %

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet

Z tabulky 16 lze dobře vyčíst nárůst kandidujících poslanců s každými dalšími volbami. Minimální nárůst o čtyři kandidáty mezi volbami 2000 a 2004 vystřídal nárůst o více než desítku kandidátů mezi volbami 2000 a 2008 a s volbami 2012 už tento nárůst činil více než tři desítky kandidátů. Úspěšnost kandidátů je poměrně vysoká, ve všech případech více než 50 %, v roce 2008 dokonce 62,5 %.

Tabulka 17: Počet kandidujících a zvolených poslanců volbách 2000 za jednotlivé parlamentní strany a procentuální úspěšnost těchto kandidátů

Politické strany	ČSSD	ODS	KSČM	KDU-ČSL	US	Celkem
N poslanců v PS	74	63	24	20	19	200
Kandidáti	5	4	0	0	2	11
Úspěšní kandidáti	1	3	0	0	2	6
Úspěšnost v %	20 %	75 %	X	X	100 %	54,5 %

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet

Pozn.: N = počet, PS = Poslanecká sněmovna

Tabulka 18: Počet kandidujících a zvolených poslanců volbách 2004 za jednotlivé parlamentní strany a procentuální úspěšnost těchto kandidátů

Politické strany	ČSSD	ODS	KSČM	KDU-ČSL	US-DEU	Celkem
N poslanců v PS	70	58	41	31 (koalice KDU-ČSL + US-DEU)		200
Kandidáti	3	0	8	1	2	14
Úspěšní kandidáti	1	0	6	1	0	8
Úspěšnost v %	33,3 %	X	75 %	100 %	0 %	57,1 %

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet

Tabulka 19: Počet kandidujících a zvolených poslanců volbách 2008 za jednotlivé parlamentní strany a procentuální úspěšnost těchto kandidátů

Politické strany	ČSSD	ODS	KSČM	KDU-ČSL	SZ	Celkem
N poslanců v PS	74	81	26	13	6	200
Kandidáti	11	3	6	3	1	24
Úspěšní kandidáti	9	1	4	1	0	15
Úspěšnost v %	81,8 %	33,3 %	66,6 %	33,3 %	0 %	62,5 %

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet

Tabulka 20: Počet kandidujících a zvolených poslanců volbách 2012 za jednotlivé parlamentní strany a procentuální úspěšnost těchto kandidátů

Politické strany	ČSSD	ODS	KSČM	VV	TOP09 (+STAN)	Nezařazení	Celkem
N poslanců v PS	54	50	26	11	42	17	200
Kandidáti	13	6	9	3	9	4	44
Úspěšní kandidáti	8	4	7	0	6	1	26
Úspěšnost v %	61,5 %	66,6 %	77,7 %	0 %	66,6 %	100 %	59,1 %

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet, N poslanců v PS podle poslanců za jednotlivé poslanecké kluby

Tabulka 21: Celkový počet kandidujících a zvolených poslanců za politické strany během voleb 2000-2012 (včetně)

Politické strany:	N kandidatur	Kandidáti	Úspěšní kandidáti	Úspěšnost v %
ČSSD	4	32	18	58,1 %
ODS	3	13	8	61,5 %
KSČM	3	23	17	73,9 %
KDU-ČSL	2	4	2	50 %
US (US-DEU)	2	4	2	50 %
SZ	1	1	0	0 %
TOP 09+STAN	1	9	6	66 %
VV	1	3	0	0 %
NÁR. SOC.	1	2	0	0 %
SsČR	1	1	0	0 %
Nezařazení	1	1	1	100 %
Celkem	-	92	54	58,7 %

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet

Z tabulek 17 až 21 vyplývá, že nejvíce poslanců doposud kandidovalo z řad **ČSSD**. V prvních krajských volbách však tato strana zaznamenala nejnižší úspěšnost ze všech poslaneckých stran. Z pěti kandidátů se prosadil pouze jeden – Jiří Václavek, lídr Jihomoravské kandidátky ČSSD. Z volitelného osmého místa kandidoval Andrej Grega v kraji Libereckém, ale skončil na prvním nepostupovém místě. Do zastupitelstva Zlínského kraje se nedostal ani Ing. Petr Šulák z 12. místa, v Jihočeském kraji neúspěšně kandidoval Miroslav Máče a zcela bez šance byl v Ústeckém kraji Vlastimil Aubrecht kandidující z 53. pozice na kandidátní listině. V roce 2004 kandidovali jen tři poslanci a prosadil se pouze František Vnouček z pátého místa na kandidátce Středočeského kraje, který do Poslanecké sněmovny nastoupil jako náhradník v červenci 2004. Svou neúspěšnou kandidaturu z roku 2000 zopakoval Vlastimil Aubrecht, tentokrát z 18. místa. V Ústeckém kraji neuspěl ani poslanec ČSSD Josef Hojdar z 53. místa. Naopak velice úspěšné byly pro sociálně demokratické poslance třetí krajské volby. Z 11 kandidátů jich získalo zastupitelský mandát devět (zatím nejvyšší téměř 82 % úspěšnost), kteří se všichni umístili do desátého volitelného místa na kandidátních listinách v daných krajích. Čtyři lídři kandidátek daných krajů se pak stali jejich hejtmany. V Středočeském kraji to byl David Rath, v Jihomoravském kraji Michal Hašek, v Olomouckém kraji to byl Martin

Tesařík a v Pardubickém kraji Radko Martínek. David Rath byl poslancem zvolen bez politické příslušnosti pouze navržen stranou ČSSD. Do krajského zastupitelstva o dva roky později již kandidoval jako člen sociální demokracie. Poslední tři jmenovaní se v únoru 2009 vzdali svých poslaneckých mandátů v prospěch hejtmanského postu, a splnili tak svůj slib, který dali voličům v krajských volbách. Kvůli vzdálenosti Olomouckého, Pardubického a Jihomoravského kraje od Prahy bylo podle nich nemožné sedět na dvou židlích najednou. Michal Hašek byl zároveň toho času i předsedou Asociace krajů ČR. Pouze David Rath byl toho názoru, že souběh obou funkcí zvládne a na poslaneckém postu zůstal.⁵⁰ Mezi další úspěšné poslance patřili v roce 2008 Jan Babor, Vlasta Bohdalová, Jan Látko, Pavel Ploc a Václav Votava. Za neúspěch zbylých dvou kandidátů mohlo špatné umístění na kandidátní listině na 27. a 34. místě.

V zatím posledních krajských volbách 2012 kandidovalo doposud nejvíce poslanců za ČSSD a to 13. Úspěšných bylo devět. Mezi nimi se znovu objevil M. Hašek, který se sice poslaneckého mandátu vzdal, ale ve volbách roku 2010 se do poslaneckých lavic vrátil. Jako jasná jednička na Jihomoravské kandidátce obhájil i svůj post hejtmána. Post v krajském zastupitelstvu obhájil i M. Tesařík, který v té době už zastával i funkci senátora. Do hejtmanského křesla se už ovšem nevrátil. Svůj post v krajském zastupitelstvu obhájili také V. Baborová, V. Votava aj. Látko, který se v říjnu roku 2012 stal senátorem. Václav Koubík se týden po úspěchu v krajských volbách stal z pozice náhradníka poslancem a taktéž tedy vykonává obě funkce současně. Ostatní poslanci proměnili svou krajskou kandidaturu v mandát v rozmezí prvního a 17. místa na kandidátní listině. 17. místo bylo stále volitelné pro Jiřího Zemánka v Olomouckém kraji. 14. místo Hany Orgoníkové z Královéhradeckého kraje však na proměnu kandidatury v mandát nestačilo. Zde je dobře vidět relativnost volitelných pozic na kandidátních listinách. Další tři neúspěšní kandidovali z 23., 31. a 60. místa. Ačkoli se během krajských voleb 2012 používala nová pravidla preferenčního hlasování, na kandidáty z řad poslanců ČSSD tato změna neměla vliv. Žádný z nich se na kandidátní listině směrem nahoru neposunul.

ODS v prvních krajských volbách zaznamenala 75 % úspěšnost, když se podařilo prosadit třem z čtyř jejích kandidujících poslanců. Ve Středočeském kraji uspěl lídr kandidátní listiny Petr Bendl a z druhého místa na kandidátní listině uspěl i Josef Jalůvka v Moravskoslezském kraji, který ovšem na kandidátní listině neuvedl svou pozici poslance

⁵⁰ Tři oranžový hejtmáni plní slib, odcházejí ze sněmovny. IDNES, 11. února 2009, http://zpravy.idnes.cz/tri-oranzovi-hejtmani-plni-slib-odchazeji-ze-snemovny-pp7-/domaci.aspx?c=A090211_152307_domaci_adb (20. 6. 2013)

a prezentoval se pouze jako starosta města Kopřivnice. Z důvodu angažmá v samosprávě Moravskoslezského kraje na svůj poslanecký post v roce 2001 rezignoval. Z 11. místa pak v Jihočeském kraji uspěl i Tom Zajíček. Pouze 15. místo v Jihomoravském kraji nestačilo pro Petra Horta. Ačkoli byly krajské volby 2004 pro ODS jako takovou se ziskem 291 mandátů zatím nejúspěšnější, nebyl mezi kandidujícími ani 291 zvolenými zastupiteli ani jeden poslanec. Ve volbách 2008 zaznamenala ODS, co se týče úspěchu kandidujících poslanců, nižší úspěšnost než v roce 2000. Ze tří uspěl jeden a to František Dědič z 11. místa na kandidátce Jihočeského kraje. Zbylí dva poslanci Petr Gandalovič a Tomáš Úlehla kandidovali z nevolitelného 29. respektive 26. místa. V roce 2012 se počet kandidátů z řad poslanců ODS zdvojnásobil oproti roku 2008 a z šesti jich uspěli čtyři. Oproti poslancům ČSSD, ale u poslanců ODS měly preferenční hlasy na konečném výsledku velký podíl. Zatímco F. Dědič už svůj zastupitelský post už z 25. místa neobhájil, dva poslanci uspěli. Jmenovitě Jaroslav Martinů se díky preferenčním hlasům posunul z 27. místa v Pardubickém kraji na místo čtvrté a získal krajský mandát. Naopak třetí místo na pardubické kandidátce nebylo dostačující pro Jana Čechlovského. Ze 41. místa se díky přízni voličů posunula na páté místo poslankyně Jana Fischerová a stala se zastupitelkou Kraje Vysočiny. Úspěšnými poslanci byli i Jiří Pospíšil v Plzeňském kraji, kde kandidoval jako jednička a Vladislav Vilímc z Plzeňského kraje. Lze tedy říci, že nová pravidla pro preferenční hlasování měla na úspěch poslanců ODS v krajských volbách velký vliv.

KSČM je po ČSSD druhou stranou s nejvyšším počtem kandidujících poslanců v krajských volbách celkově a to i přesto, že v prvních krajských volbách nekandidoval poslanec z řad komunistů ani jeden. V roce 2004 jich ale uspělo šest z osmi kandidujících. A to ti, kteří se na kandidátních listinách umístili od prvního po 12. místo. Jako jednička kandidoval v Jihočeském kraji Petr Braný a v Olomouckém kraji Alexander Černý. Dva neúspěšní poslanci kandidovali z 14. a 35. Místa. V třetích krajských volbách uspěli čtyři poslanci z celkem šesti kandidujících. Tři obhájili svůj mandát z voleb 2004. P. Braný, A. Černý a Jiřina Fialová. První dva kandidovali opět jako jedničky krajských kandidátek, poslední zmíněná získala post z třetího místa v Středočeském zastupitelstvu, do kterého se v roce 2004 dostala z místa druhého. Novou tvář a čtvrtým úspěšným poslancem byl Karel Šidlo, který byl jedničkou na plzeňské kandidátce KSČM. Největší úspěch zaznamenali komunističtí poslanci v roce 2012, kde v doposud posledních krajských kandidátů uspělo sedm z devíti kandidátů. Jako jedničky na krajských kandidátkách opět uspěli P. Braný, A. Černý a K. Šidlo. Další poslancem kandidujícím jako lídr komunistů byl v Jihomoravském

kraji Vojtěch Adam. Lídrem kandidátky se stal i přesto, že je bez politické příslušnosti a komunistickou stranou byl pouze navržen. Poslancem byl rovněž zvolen bez politické příslušnosti, navržen politickou stranou. Bez politické příslušnosti je i poslankyně Milada Halíková, která ale v Moravskoslezském kraji kandidovala až z nepostupového 50. místa. Opět jako kandidátka bez politické příslušnosti navržená KSČM získala poslanecký post i Gabriela Hubáčková, která už jako členka komunistické strany úspěšně kandidovala z 16. místa do zastupitelstva v Ústeckém kraji. 16. Místo, ale už nebylo postupové v kraji pardubickém pro Květu Matuškovou. Zbylí dva komunističtí poslanci byli na svých krajských kandidátkách úspěšní z 12. a 13. místa. V případě KSČM se v posledních krajských volbách neprojevila úprava pravidel preferenčního hlasování, to na pořadí zvolených kandidátů nemělo vliv. Všichni úspěšní kandidáti obsadili post v krajském zastupitelstvu ze stejného místa, z jakého kandidovali.

Strana **TOP 09** byla založena roku 2009 a za další rok uspěla v poslaneckých volbách se ziskem 41 mandátů. Devět z nich následně kandidovalo roku 2012 v krajských volbách a šest z nich bylo úspěšných. Ačkoli všech šest bylo do poslaneckých voleb navrženo stranou TOP 09, ne všichni byli jejími členy. Petr Gazdík jako politickou příslušnost uvedl hnutí STAROSTOVÉ A NEZÁVISLÍ (STAN), jehož je předsedou, a které vzniklo transformací hnutí Nezávislí starostové pro kraj. Ladislav Jirků a Bořivoj Šarapatka pak byli bez politické příslušnosti. V krajských volbách už TOP 09 kandidovali spolu se STAN ve všech 13 krajích. Za STAN uspěl pouze jejich předseda Petr Gazdík jako lídr kandidátky ve Zlínském kraji. Zbylých pět úspěšných poslanců už kandidovali jako členi TOP 09. Čtyři jako lídři kandidátek, jmenovitě Zdeněk Bezecný v Jihočeské kraji, L. Jirků v Kraji Vysočina, B. Šarapatka v Olomouckém kraji. Do zastupitelstva Olomouckého kraje se probojovala i z jinak 13. nepostupového místa lékařka a poslankyně Jitka Chalánková, která se díky obdrženým preferenčním hlasům posunula na třetí příčku na kandidátní listině. V Olomouckém krajském zastupitelstvu získala TOP 09 celkem čtyři mandáty.

Z analýzy dat vyplívá, že se vzrůstajícím počtem kandidujících poslanců v krajských volbách roste i počet poslanců ve své kandidatuře úspěšných. Mezi volbami z let 2000 a 2008 vzrůstal i procentuální podíl úspěšnosti kandidujících poslanců a v roce 2012 nepatrně oslabil. V roce 2012 kandidovalo do krajských zastupitelstev 22 % poslanců a téměř každý osmý poslanec v něm následně opravdu zasedal. Z 26 úspěšných poslanců se pouze čtyři z nich posunuli díky preferenčním hlasům na lepší místo kandidátky. Tři o více než jednu desítku míst.

3.3. Politická dráha ČR (+) → Kraj u senátorů

Tabulka 22: Počet kandidujících a zvolených senátorů celkem v jednotlivých krajských volbách

Volby	2000	2004	2008	2012
Kandidáti	4	7	9	20
Úspěšní kandidáti	4	0	3	12
Úspěšnost v %	100 %	0 %	33,3 %	60 %

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet

Z tabulky 22 vyplývá, že mezi krajskými volbami roku 2000 a 2012 se zpětinásobil počet kandidujících senátorů. Ale zatímco v roce 2000 proměnili kandidaturu v mandát všichni čtyři senátoři, ze sedmi senátorů kandidujících v krajských volbách o čtyři roky později neuspěl ani jeden. V roce 2008 se do krajského zastupitelstva dostal jen každý třetí kandidující senátor, zatímco v roce 2012 už byla úspěšnost kandidujících se senátorů více než 50 %.

Mezi čtyři úspěšné v roce **2000** patřil Pavel Heřman. Senátorem byl zvolen za stranu DEU, byť bez politické příslušnosti a zastupitelem kraje Vysočina byl zvolen za KDU-ČSL, opět bez politické příslušnosti. Dalším úspěšným senátorem byl člen KDU-ČSL Milan Špaček, který získal mandát v zastupitelstvu Jihomoravského kraje. Třetí úspěšnou byla Jitka Seitlová, členka ODA, zvolena zastupitelkou v Olomouckém kraji. Zastupitelem Moravskoslezského kraje se stal člen ODS a senátor Jan Voráček. Všichni jmenovaní byli zvoleni senátorem v prvních volbách 1996 a žádný z nich v krajských volbách nekandidoval jako lídr kandidátky. Naopak uspěli z čtvrtého až 13. místa.

Mezi sedmi neúspěšnými kandidáty v **druhých krajských volbách** byli naopak dva členové ČSSD, jeden člen ODS, dva členové US-DEU a dva kandidáti navržení SNK – jeden bez politické příslušnosti a jeden jako člen SNK-ED. Důvodem neúspěchu je nepochybně špatné umístění na kandidátních listinách. Sedm senátorů se o post krajského zastupitele ucházelo z 11. až 50. místa a neuspěli, ačkoli v minulých volbách bylo ještě postupové i 13. místo.

V roce **2008** kandidovalo ve volbách do krajů celkem devět senátorů. Úspěšní byli pouze tři. V těchto volbách poprvé figuroval senátor jako lídr kandidátní listiny a to jmenovitě Jan Horník v Karlovarském kraji za uskupení Alternativa, který byl a stále je současně i starosta obce Boží Dar. Dalším senátorem, který vedl kandidátní listinu do

krajských voleb, byl v Moravskoslezském kraji Igor Petrov z SNK-ED. Zatímco ale Jan Horník uspěl, Igor Petrov se krajským zastupitelem nestal. Poprvé byl také senátor zvolen do kraje pomocí preferenčních hlasů a to jmenovitě senátorka Václava Domšová, která patřila už mezi sedm neúspěšných z voleb 2004. Tenkrát kandidovala ze 45. místa, ale v roce 2008 se jako devátá na kandidátní listině SNK-ED stala díky preferenčním hlasům zastupitelkou Královéhradeckého kraje z prvního místa. Třetí úspěšnou senátorkou byla Jiřina Rippelová z ČSSD, která se z desátého místa stala zastupitelkou Plzeňského kraje.

V posledních krajských volbách kandidoval oproti roku 2008 více než dvojnásobek senátorů. Ze sedmi kandidátů ČSSD uspěli čtyři. Dva senátoři se stali zastupiteli kraje díky preferenčnímu hlasování, jehož pravidla prošli s volbami 2012 změnou. Miroslav Antl navržen ČSSD, ale bez politické příslušnosti se z 13. místa na kandidátce posunul na místo první a stal se zastupitelem Královéhradeckého kraje. Bývalý hejtman Olomouckého kraje Martin Tesařík se na kandidátní listině posunul z 12. na druhé místo a uspěl, ačkoli funkci senátora na kandidátní listině neuvedl. Další dva úspěšní senátoři byli Marcel Chládek ve Středočeském kraji a Pavel Trpák opět v Královéhradeckém kraji.

V roce 2012 poprvé uspěl i senátor za ODS. Miloše Vystrčila posunuly z 12. na druhé místo kandidátky preferenční hlasy, a stal se zastupitelem Kraje Vysočina. Čtvrté místo na kandidátce ODS v Karlovarském kraji nestačilo senátoru Pavlu Čáslavovi, který byl kvůli preferenčním hlasům pro jiné spolukandidáty posunut až na pozici sedmého na kandidátce. Druhým neúspěšným senátorem ODS byl Vítězslav Jonáš. Úspěch zaznamenal i senátor za KSČM Václav Homolka, který společně se spolustraníkem Vlastimilem Balínem neúspěšně kandidoval už ve volbách 2008. Tentokrát se ale Václav Homolka dostal do zastupitelstva Ústeckého kraje až z 15. místa na kandidátní listině.

Úspěch zaznamenali i senátoři z řad členů KDU-ČSL. Ze čtyř kandidátů uspěli tři. Jiří Čunek jako lídr zlínské kandidátky uspěl jak v krajských volbách, tak i v senátních volbách, kde po šesti letech obhájil svůj post. Úspěšným byl i jako lídr kandidátky Jihomoravského Kraje jeho bývalý hejtman Stanislav Juránek, ačkoli na kandidátní listině post senátora neuvedl. Z 50. místa na kandidátní listině získal post pardubického zastupitele i senátor Petr Šilar a to díky preferenčním hlasům, které ho na kandidátce posunuly na šestou příčku. Neúspěšným senátorem zvoleným za KDU-ČSL byl Adolf Jílek, který změnil svou politickou příslušnost a v krajských volbách neúspěšně kandidoval už jako člen TOP 09.

Svůj úspěch z roku 2008 zopakoval i senátor J. Horník, tentokrát jako jednička na karlovarské kandidátce STAN, ale stále bez politické příslušnosti. Senátorka Jana Juřenčáková kandidující za STAN ve Zlínském kraji až ze 46. místa neuspěla. Za politické sdružení Severočechů působící v Ústeckém kraji získali v roce 2010 senátorský post Jaroslav Doubrava a Alena Dernerová. Oba za stejné uskupení kandidovali v roce 2012 i do zastupitelstva ústeckého kraje a oba úspěšně. J. Doubrava jako dvojka na kandidátce a A. Dernerová až z 55. místa odkud ji vynesly preferenční hlasy na čelo kandidátní listiny.

Z Výsledků analýzy vyplývá, že ačkoli s každými dalšími volbami roste počet kandidátů do krajského zastupitelstva z řad senátorů, výsledná míra úspěšnosti těchto senátorů není přímo úměrná se vzrůstající mírou kandidatury.

Naopak se vzrůstající mírou kandidatury senátorů mezi krajskými volbami 2000 a 2008 klesá míra jejich úspěšnosti a to nepravdělně. Mezi krajskými volbami 2008 a 2012 vzrostla jak míra kandidatury senátorů, tak míra jejich úspěšnosti. Z 20 kandidujících senátorů jich v roce 2012 bylo úspěšných 12. Změna pravidel pro preferenční hlasování se pozitivně projevila u pěti z nich a negativně u čtyř z nich, kteří se kvůli preferenčním hlasům pro své spolustraníky posunuli na kandidátní listině směrem dolů. Tři z úspěšných získalo post ze stejného místa, z jakého kandidovali.

3.4. Personální kontinuita a vliv změny pravidel preferenčního hlasování

Z 675 zastupitelů zvolených v krajských volbách 2008, se jich 443 pokusilo svůj mandát v následujících volbách obhájit. Povedlo se to více než polovině z nich.

Ze všech 675 zastupitelů zvolených roku 2012, jich tedy 278 (41,2 %) sedělo v zastupitelstvech už v minulém volebním období 2008-2012. Pro 177 zastupitelů byla jejich role úplně nová, v žádných ze tří předešlých voleb nekandidovali. Naopak pro 64 zastupitelů zvolených v roce 2012 to bylo už jejich čtvrté volební období, uspěli tedy ve všech doposud konaných krajských volbách. 434 zastupitelů zvolených v roce 2012 již mělo předešlou zkušenost buď s kandidaturou, nebo zvolením do krajského zastupitelstva.

Tabulka 23: Rozdělení všech krajských zastupitelů zvolených v roce 2012 podle předchozí zkušenosti v krajských volbách

Zastupitelů celkem	1. Volební období	4. Volební období	Zbytek
675	177	64	434
100 %	26,2 %	9,5 %	64,3 %

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet

Tabulka 24: Procentuální podíl personální obměny po volbách 2012 v jednotlivých krajích

Kraj	N zastupitelů celkem	N obhajujících zastupitelů	Procentuální podíl
Středočeský	65	28	43,1 %
Jihočeský	55	23	41,8 %
Plzeňský	45	21	46,7 %
Karlovarský	45	21	46,7 %
Ústecký	55	23	41,8 %
Liberecký	45	15	33,3 %
Královéhradecký	45	19	42,2 %
Pardubický	45	17	37,8 %
Vysočina	45	19	42,2 %
Jihomoravský	65	25	38,5 %
Olomoucký	55	27	49,1 %
Zlínský	45	19	42,2 %
Moravskoslezský	65	21	32,3 %
Celkem	675	278	41,2 %

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet

Z celkem 675 krajských zastupitelů zvolených roku 2012 jich 237 z nich uvedlo na kandidátní listině povolání primátor, starosta, místostarosta, poslanec, nebo senátor. Přesněji: 12 zastupitelů uvádělo na kandidátní listině povolání primátora, 135 zastupitelů uvádělo na kandidátní listině povolání starosty, 56 zastupitelů uvádělo povolání místostarosty, 23 zastupitelů uvedlo povolání poslance, 11 zastupitelů uvedlo povolání senátora⁵¹

237 zastupitelů zvolených roku 2012 tedy je účastníky politické dráhy Obec (+)→ Kraj nebo ČR (+)→ Kraj. 167 účastníků jedné z těchto drah bylo zvoleno z 1.-10. místa kandidátní listiny, 60 z nich bylo zvoleno z 11.-20. místa kandidátní listiny a 10 z nich bylo zvoleno z 21.-55. místa kandidátní listiny.

⁵¹ Práce nepočítá Martina Tesaříka z Olomouckého kraje, který ač je senátorem, toto povolání na kandidátní listině neuvedl

Tabulka 25: Rozdělení zastupitelů účastnících se dráhy Obec (+)→ Kraj nebo ČR (+)→ Kraj podle pořadí umístění na kandidátní listině ve volbách roku 2012

Pořadí na kandidátce	N kandidátů	Podíl z 237v %
1.-10.	167	70,5 %
11.-20.	60	25,3 %
21.-55.	10	4,2 %

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet

Pro srovnání: V roce 2008 uvedlo z 675 zvolených zastupitelů 213 z nich jako své povolání jedno z těch, které zahrnují politické dráhy Obec (+)→ Kraj nebo ČR (+)→ Kraj. 144 z nich kandidovalo z 1. -10. místa, 58 z nich kandidovalo z 11.-20. místa a 11 kandidovalo z 21.-29. místa.

Tabulka 26: Rozdělení zastupitelů účastnících se dráhy Obec (+)→ Kraj nebo ČR (+)→ Kraj podle pořadí umístění na kandidátní listině ve volbách roku 2008

Pořadí na kandidátce	N kandidátů	Podíl z 213 v %
1.-10.	144	67,6 %
11.-20.	58	27,3 %
21.-29.	11	5,1 %

Zdroj: www.volby.cz, vlastní výpočet

Z analýzy dat tedy vyplývá, že míra personální kontinuity krajských zastupitelstev mezi třetím a čtvrtým volebním obdobím je poměrně vysoká. Pohybuje se od 32,3 % až do 49,1 % a liší se kraj od kraje.

Nejvíce úplně nových tváří se objevilo v největších krajích: v Moravskoslezském 27, v Středočeském 21 a v Jihomoravském 19. Naopak nejméně nových tváří zaznamenal Olomoucký kraj a to šest, Liberecký kraj a Kraj Vysočina pak každý po osmi nových tvářích.

Z 64 zastupitelů, kteří zasedají v krajích už po čtvrté jich je devět v Jihočeském a Jihomoravském kraji, sedm v Kraji Vysočina, šest v Středočeském kraji, pět jich je v Olomouckém a Pardubickém kraji, čtyři jsou ve Zlínském a Moravskoslezském kraji, tři v Královéhradeckém a Plzeňském kraji, dva v Ústeckém kraji a jeden v Libereckém kraji. Více než polovina těchto zastupitelů kandidovalo za KSČM.

Pokud jde o změnu vyvolanou novými pravidly pro preferenční hlasování a její vliv na zastupitele z řad národních a lokálních politiků, je třeba konstatovat, že výsledky analýzy nezaznamenaly žádnou výraznou proměnu oproti volbám roku 2008.

Závěr

V práci jsem se zabývala charakteristikami regionální politické elity, vzešlé z doposud posledních krajských voleb roku 2012 a jejím srovnáním s charakteristikami regionální elity vzešlé z voleb předešlých. Hlavní důraz byl kladen na krajské zastupitele, kteří se rekrutovali z řad politiků lokální a parlamentní úrovně. Právě tyto dvě úrovně politické elity jsou od samého začátku spjaty s politickou elitou regionální - měly vliv nejen na její konečnou podobu, ale právě díky participaci svých členů v regionálních samosprávných orgánech vytvářejí její současnou tvář a pomáhají určovat tu budoucí.

V první části práce byla zmapována historie vzniku krajských samospráv a s ní i vznik nově se ustavující politické elity. Byl popsán volební systém do zastupitelstev krajů a jmenovány základní krajské orgány. Pomocí teorie racionální volby byly vysvětleny základní vzorce chování jednotlivých aktérů formujících podobu krajské samosprávy.

V úvodu jsem formulovala tři výzkumné otázky a na ně navazující hypotézy. Cílem práce bylo poukázat na provázanost všech tří úrovní politické elity na příkladu krajské samosprávy a to nejen z hlediska historického, ale i personálního. Dalším cílem práce bylo odpovědět na výzkumné otázky a potvrdit hypotézy pomocí analýzy dat zpracovaných pro potřeby této práce a zveřejněných v její druhé části.

První otázka zněla: „Do jaké míry se vybrané trendy sledované v krajských volbách 2000, 2004 a 2008 (míra úspěchu související s členstvím v politické straně a velikostí obce) u regionálních elit účastnících se politické dráhy Obec (+)→ Kraj projevily i ve volbách 2012?“ Z ní vycházela hypotéza: *Podíl lokálních politiků v krajských zastupitelstvech, kteří jsou zároveň členy politických stran, od voleb k volbám roste a souvisí s velikostí obce, z níž kandidát pochází.*

Po mírném poklesu v roce 2008 skutečně opět vzrostl podíl lokálních politiků ve složení krajských zastupitelstev. Z 675 krajských zastupitelů bylo 204 zvoleno z postu primátora, starosty, nebo místostarosty. Podíl straníků mezi těmito zastupiteli byl ale menší než v předchozích letech. Naopak od roku 2004 vzrůstá podíl nestraníků mezi lokálními politiky aktivními i v krajské samosprávě. Souvislost mezi úspěchem lokálního politika a velikostí obce, v níž působí, v roce 2012 přetrvávala. Jelikož ale nepřetrvávala souvislost mezi velikostí obce a stranicstvím politika, který z ní pochází, oslabila se i souvislost mezi členstvím lokálního politika v politické straně a jeho úspěchem v krajských volbách. Tato hypotéza se tedy potvrdila pouze částečně.

Druhá výzkumná otázka byla formulována následovně: „Jak velký podíl politiků aktivních na parlamentní úrovni kandiduje do krajských zastupitelstev, s jakým úspěchem

a jak se tento podíl mění s každými následujícími volbami? Na tuto otázku navazovala hypotéza: *Spolu s postupným etablováním krajské samosprávy a její pozice, roste podíl politiků na parlamentní úrovni kandidujících do zastupitelstev krajů.*

Přes nejisté začátky, kdy byly kraje mnoha politiky nazývány nechtěným dítětem české politiky, si krajská samospráva vytvořila v rámci ČR silnou pozici. S postupným zvyšováním samostatných i přenesených pravomocí a se zvyšovaly i peníze, s kterými krajská samospráva dnes nakládá. Vedení politických stran na regionální úrovni se prosazuje i v parlamentu a naopak. Hejtmani se stali veřejně známými osobnostmi, roste vliv Asociace krajů České republiky, která se snaží vystupovat jako politický orgán.

Mezi prvními a posledními krajskými volbami vzrostl počet poslanců kandidujících do zastupitelského sboru krajských samospráv čtyřnásobně a počet takto kandidujících senátorů dokonce pětinašobně. Zatímco senátoři obecně nevykazují kontinuální úspěšnost svých kandidatur, úspěšnost kandidujících poslanců byla v každých krajských volbách více než 50 %. Počet kandidujících poslanců a míra jejich úspěšnosti se mění i s jejich politickou příslušností, respektive se stranou, za kterou kandidují.

Platnost druhé formulované hypotézy se tedy potvrdila.

Poslední výzkumná otázka zněla takto: „Jaké procento zastupitelů obhájilo svůj mandát i v roce 2012 a do jaké míry nová pravidla pro preferenční hlasování změnila pořadí zvolených kandidátů účastnících se politických drah Obec (+)→ Kraj a ČR (+)→ Kraj v porovnání s minulými volbami?“ a na jejím základě byla zformulována následující hypotéza: *ve volbách 2012 obsadili mandát kandidáti účastnících se politických drah Obec (+)→ Kraj a ČR (+)→ Kraj z volitelných míst na kandidátní listině v menší míře než v předchozích volbách 2008.*

Svůj mandát získaný ve volbách 2008 obhájilo po čtyřech letech 278 zastupitelů. Z celkového počtu 675 zvolených zastupitelů je to tedy 41 %. Nových tváří, které neměly zkušenost s kandidaturou v minulých volbách, uspělo ve volbách 177. To je 26 %. Naopak zastupitelů, kteří s volbami 2012 započali své čtvrté funkční období v krajské samosprávě, bylo celkem 64.

S doposud posledními krajskými volbami byla změněna i pravidla preferenčního hlasování, kdy hranice nutná pro posun na kandidátní listině byla snížena na polovinu.

Celkem 273 zastupitelů zvolených v roce 2012 bylo účastníky jedné ze sledovaných politických drah Obec (+)→ Kraj a ČR (+)→ Kraj. 70,5 % z těchto 273 zastupitelů bylo zvoleno z 1.-10. místa na kandidátní listině. 25,3 % z nich kandidovalo z 11.-20. Místa na kandidátní listině a z 21.-55.místa na kandidátce jich z 273 kandidovalo

jen 4,2 %. Pokud tato čísla porovnáme s údaji z roku 2008, musíme konstatovat, že formulovaná hypotéza se nepotvrdila. Ve volbách roku 2008 bylo z celkem 675 zvolených zástupců účastníky jedné ze sledovaných politických drah Obec (+)→ Kraj a ČR (+)→ Kraj 213 osob.

Z těchto 213 osob 144 kandidovalo z 1.-10. místa na kandidátní listině. Procentuální podíl zastupitelů z řad lokálních a parlamentních politiků zvolených z volitelných míst na kandidátní listině je tak 67,6 %. Což je menší procentuální podíl takto zvolených zastupitelů než v roce 2012.

Vliv změny pravidel preferenčního hlasování na celkovou úspěšnost všech kandidátů účastnících se krajských voleb 2012 tato práce z kapacitních důvodů nezkoumala. Do budoucna by ale jistě bylo zajímavé tento vliv zmapovat a sledovat, jak se bude vyvíjet s dalšími krajskými volbami. Ze závěru práce je také jasné, že s každými dalšími volbami se zvyšuje podíl politiků, kteří současně vykonávají funkci na parlamentní a regionální úrovni. Proto by se do budoucna mohlo na tento jev zaměřit více studií.

Prameny a literatura

Prameny

Ústava České republiky

Ústavní zákon č. 347/1997 o vytvoření vyšších územních samosprávných celků.

Zákon č. 129/2000 Sb. o krajích.

Zákon č. 130/2000 Sb. o volbách do zastupitelstev krajů a o změně některých zákonů

Novela zákona č. 130/2000 Sb. ze dne 8. 2. 2012

Literatura

BALÍK, Stanislav - KYLOUŠEK, Jakub (Edd.): *Krajské volby v České republice 2004*. Brno, IIPS 2005.

BUCHANAN, James, M.: *Politika očima ekonoma*. Praha, Liberální institut 2002.

ČERMÁK, Daniel: *Politické dráhy regionálních elit*. In: KOSTELECKÝ, Tomáš - VOBECKÁ, Jana (Edd.): *Regionální elity 2004*. Praha, Sociologický ústav Akademie věd České republiky 2005.

EIBL, Otto a kol.: *Krajské volby 2008*. Brno, ISPO 2009.

ČERMÁK, Daniel - KOSTELECKÝ, Tomáš - VOBECKÁ, Jana: *Druhé volby do krajských zastupitelstev - kontinuita nebo změna?* Evropská volební studia, 1, 2006, č. 2, s. 136-160.

ČMEJREK, Jaroslav: *Obce a regiony jako politický prostor*. Praha, Alfa 2008.

KOUDELKA, Zdeněk: *Samospráva*. Praha, Linde 2007.

ŘÍCHOVÁ, Blanka: *Přehled moderních politologických teorií*. Praha, Portál 2006.

RYŠAVÝ, Dan: *Lokální politici v zastupitelstvech krajů - vliv velikosti obcí a členství v politické straně*. In: ŠARADÍN, Pavel (ed.): *Krajské volby v České republice*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2006.

RYŠAVÝ, Dan: *Regionální politické elity - zrod, charakteristika a důsledky*. Sociologický časopis, 42, 2007, č. 5, s. 993-1116.

RYŠAVÝ, Dan - ŠARADÍN, Pavel: *Zastupitelé českých měst a obcí v evropské perspektivě*. Praha, Slon 2011

ŠARADÍN, Pavel: *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2008.

ŠARADÍN, Pavel - ŠULÁK, Tomáš: *Krajské volby 2000 Olomoucký kraj*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2001.

VAJDOVÁ, Zdenka: *Starostové v obcích a městech v sedmém roce existence samosprávy*. 1997, dostupné z

http://www.cefres.cz/IMG/pdf/vajdova_1999_starostove_lokalni_demokracie.pdf,

Internetové zdroje pro zisk dat

Tři oranžový hejtmani plní slib, odcházejí ze sněmovny. IDNES, 11. února 2009, http://zpravy.idnes.cz/tri-oranzovi-hejtmani-plni-slib-odchazeji-ze-snemovny-pp7-/domaci.aspx?c=A090211_152307_domaci_adb (20. 6. 2013).

www.volby.cz

Malý lexikon obcí, Český statistický úřad,

http://vdb.czso.cz/vdbvo/maklist.jsp?kapitola_id=700&

<http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw>

www.senat.cz

Sčítání lidu, domů a bytů 2011, Český statistický úřad, www.czso.cz

Seznam použitých zkratk

ČSSD – Česká strana sociálně demokratická

KDU-ČSL – Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová

KSČM – Komunisté Čech a Moravy

NÁR. SOC. – Národní socialisté – Levice 21. stol.

ODA – Občanská demokratická aliance

ODS – Občanská demokratická strana

SNK-ED – Sdružení nezávislých kandidátů – Evropští demokraté

SsČR – Strana soukromníků České republiky

SZ – Strana zelených

TOP 09 – TOP 09

US – Unie svobody

US-DEU – Unie svobody – Demokratická unie

VV – Věci veřejné

VÚSC – Vyšší územně samosprávné celky

Abstrakt

Tato práce se soustředí na krajskou samosprávu a charakteristiku regionální politické elity v kontextu jejího vzniku. Všímá si, jak moc je charakteristika regionální politické elity poznamenána blízkým personálním propojením s lokální a národní politickou elitou. Práce je založena na analýze kandidátních listin a výsledků krajských voleb z roku 2000, 2004, 2008 a 2012 a jejím cílem je zjistit do jaké míry se ve volbách 2012 projeví trendy zaznamenané v minulých krajských volbách. Soustředí se převážně na míru zastoupení lokálních a parlamentních politiků v krajských zastupitelstvech.

Klíčová slova: politická elita, region, krajské volby, personální propojení

Abstract

This thesis focuses on the characteristics of the regional governments and regional political elites in the context of its constitution. It notices how much the characteristics of regional political elites are affected by close personal connection with local and national political elite. This thesis is based on analysis the lists of candidates and the results of the regional elections of 2000, 2004, 2008 and 2012, and its aim is to determine to what extent the 2012 elections showed trends observed in previous regional elections. It focuses mainly on the level of representation of local and parliamentary politics in regional assemblies.

Key words: political elite, region, regional elections, personal connection